

Lepi dol.

(Povest. Spisal J. L.)

I. Prihod.

Na severni strani rodovitne vipavske doline vidiš visoko, kakor zid strmo, proti vrhu skoraj golo gorovje. Silna burja pometa z njega prah in listje in je drvi daleč tje v rodovitnejše in topljše kraje. Kdor ogledava od spodaj te gore, ne more spoznati, kakšen svet se razprostira za vrhovi proti severu. Bližnji sosede imenujejo ta svet splošno: Góro in njegove prebivalce: Gorjane. Malo poznana je Góra in vendar je kaj zanimiva. Prav na redko nahajaš v gorskih dolinah ubožno, s slamo krito podolgasto kočo, ki je zavetje ljudem in živini ob jednem. Male, plitve svoje njive gradi Gorjan s kamenjem, ki mu varuje nizki in redki oves ali jačmen, da ga burja ne odnese. Jeseni je kaj lahko spraviti pičli pridelek, ker ga navadno uničujejo suša, črvi, toča in druge nezgode. V takih slučajih pa Gorjan ne obupa, uda se Božji volji, pa loti se dela s tem večjim pogumom. Če gospodinja nima zjutraj moke za sok, oprta gospodar butaro drv in nese na trg, kjer jih zamenj za potrebni živež. Kravica mu je največkrat nedosegljiva bogatija; vesel je že lahkonožne kozе, če jo sme imenovati svojo. Najbližji sosed mu je pol ure, tudi celo uro oddaljen, zato se tem tesneje oklene svoje družine. Gorjan res ljubi svojo družino in svoj domec, akoravno je tako ubožen. Naj si gré tudi daleč po svetu, a silno ga vleče domú, tje v rojstni dol, v rojstno kočo.

Gorjanski svet nima nikakih ravnin, le male dolinice, ktere imenujejo »dole«. Vsak dol ima svojo posebno, tù pa tam

kaj lično ime; kolikrat imajo taka krajevna imena kaj zapleteno zgodovino! Tako je i v naši povesti.

Najbolj osamljeno gorjansko selo je bilo in je še sedaj selo v Jaznem dolu pod Ostrim vrhom, kjer se je vršila naša povest pred več nego sto leti, torej še za vlade preblage cesarice Marije Terezije. Ta dol se imenuje še dandanes — a vendar le redkoma — tudi Lepi dol. Vidi se iz tega, da to ime ni pravo in prvotno ime, da je le nekak pridevek pravemu imenu. Ako bi si ogledal sedaj to dolino, ne bi našel nikake lepote, da bi si mogel razlagati ta pridevek. A razlaga ti jo sporočilo, seveda temno in raztreseno, tudi že skoro pozabljeno med ondrotnimi bivalci, povestničarju pa silno drago in pomenljivo.

Neko jesensko popoldne leta 1763 vidimo dva krepka, po kmečko oblečena moža prihajati preko Ostrega vrha proti severnemu robu Jazne doline. Potnika sta; to sodimo po debelih gorjačah, na kateri se opirata in delata pot skozi grmovje; tudi po culicah, kateri držita pred seboj. Če tudi ni tukaj uglajene poti, vendar stopa prvi potnik tako urno in spretno, da bi ga moral vsakdo imeti za tukajšnjega domačina. Že je prišel do goljave na severnem robu doline. Od tù ima krasen razgled proti severu, na južni strani pa se vidi v Jazno dolino. Ker je spremljevalec njegov nekoliko zaostal, imamo priliko ogledati si prvega potnika natančneje. Že po svoji orjaški postavi se nam mora priljubiti. Redki so možje, ki merijo seženj na visokost, naš potnik pa meri gotovo še

malo več. Ta redka visokost pa ga ne kazi, ker so široka pleča in koščeni udje ž njo v pravi razmeri. Gladko obriti njegov obraz je oster; na prvi pogled ni lep, ker ga kazé precejšni zarastki na čelu, jeden sega mimo levega očesa do srede zarjavelega lica. Poglejmo pa mu v modre oči, opazujmo na prijazno potegnjeni ustni, in sklepati bomo smeli, da biva v tem orjaškem telesu prav dobro srce. Če se nam je priljubil že po zunanosti, umilil se nam bode tem bolj po svojem vedenji. Culico in gorjačo položi na skalo, sname raz glavo široki klobuk pa moli poluglasno:

»Mili Bog, bodi stokrat zahvaljen za mnoge dobrote! Dolgih dvajset let vodil si me križem po naši domovini, ljubi Avstriji, spremljal me v marsikatero krvavo bitev, branil moje prsi svinčenk, ki so jim bile namenjene in mojo glavo smrtnega udarca sovražnikovega jekla. Zdravega in krepkega pripeljal si me v to tolikokrat zaželeno, tiho in samotno dolino, kjer so živeli nekdam moji ljubi roditelji. Niti svoje ljube matere, niti svojega skrbnega očeta ne bom našel več. Materi zatisnil sem trudni očesi še mladenič, oče pa me je blagoslovil tù na tem mestu pred dvajsetimi leti, ko sem odhajal v vojake. Tù na svojih prsih hranim pismo, s katerim mi naznanja gosposka, da mi je umrl oče, sporočivši mi, da naj prevzamem za njim dedno hišo in zemljo — Jazni dol. Počivajte v miru, ljubi oče! Vaši dobri nauki niso padli na slaba tla. Koča, v kateri je tekla najina zibel, ne bo razpadla, dokler mi giblje zadnji prst na roki. V to mi Bog pomozí!«

Ko je potnik tako molil in si lajšal polno svoje srce, razdelé se na nebu jesenski oblaki in svitlo solnce posije na žareči obraz Ivana Kólarja, odpuščenega podčastnika.

Dolgih dvajset let je služil preblagi vladarici Mariji Tereziji. Hrabro se je obnašal pod poveljstvi junaških vojskovodjev Dauna in Laudona, od katerih je dobil več pohvalnih pisem, od presvitle cesarice pa zlato in srebrno znamenje hrabrosti. V tedanjih časih je bilo treba leto za letom z mečem v roki odganjati sovražnika od prestola presvitle cesarice, torej ni mogel misliti na odpust, tudi ne na zapuščeni svoj dom. Dobro je vedel, da za starim očetom ni ostalo družega nego koča, pusti Jazni dol, pa morebiti malo orodja in obleke. More li vojak med gromom topov misliti na tako malenkost? In če tudi: kdo bi hotel pusti Jazni dol vzeti v najem, kjer bi se niti oče njegov ne bil mogel lahko preživiti, ako bi ga ne bil sin podpiral?

Bližnjih sorodnikov Ivan ni imel, da bi jim izročil dedščino v varstvo, torej je ostal po smrti starega Kólarja Jazni dol brez gospodarja.

Ko se je v Hubertogradu leta 1763 sklenil mir z našim največjim sovražnikom, pruskim kraljem Friderikom II., bila je uslišana Ivanova prošnja za odpust, torej ga vidimo vračati se na dom.

Spremljevalec njegov je precej manjši, pa enakih let in enako oblečen. Priprosti, malo neokretni mož stal je nekoliko nižje in gledal tje proti severu, kjer molé proti nebu bele cerkvice, kakor sv. Marije Magdalene, sv. Treh Kraljev i. dr. Dalje videl je bele gorenjske snežnike, med njimi velikanski Triglav.

»Martin glej!« S temi besedami kaže Ivan v dolino.

Martin stopi bližje, odloži culico, pogleda v pusto dolino, pa takoj odmaje z glavo, rekoč: »Sicer nisi imel navade šaliti se z menoj, pa vender ne morem verjeti, da bi te bila resna volja živeti v tej puščavi.«

»Vedi, da sem pred dvajsetimi leti tu, na tem mestu slovó jemal od svojega preljubega očeta, ki počiva zdaj v hladnem grobu, in verjel mi boš, da se ne šalim.« Vidno užaljen Ivan nadaljuje: »Nikdar ti nisem slikal svojega doma lepše, kakor je; nisem te vabil le-sem, odsvetoval sem ti celó slediti mi, ker tebe ne veže ista dolžnost, kakor mene. Svojih starišev niti ne poznaš. Tem bolje zate. Kjer ti je dobro, tam si doma. Ponavljam svoje besede, ki sem ti jih govoril pred odhodom iz Ljubljane: Prosto ti je nositi še dalje vojaško suknjo, prosta ti je služba grajščinskega gozdarja, ki jo je nemški grof ponudil meni. Jaz ostanem tu, ker ta podrta kočja je moj rojstni dom, ta skalnata dolina je moj rojstni kraj, tu hočem živeti in umreti iz spoštovanja do svojega ranjkega očeta; zapomni si to!« Pri teh besedah pomoli mu roko, kakor v slovó, pa Martin zmakne svojo desnico in stopi za korak nazaj; zdi se mu, kakor bi se vdiral v tla. Da bi mu slovo dal Ivan, njegov edini prijatelj na celem svetu, njegov dobrotnik, njegov varuh, to je najhujše, kar bi se mu moglo pripetiti. Takoj prvo vojaško leto oklenil se je bil dobrosrčnega Ivana, kakor sin očeta. S solznimi očmi prosi odpuščanja za svoje nepremišljene besede: »Ivan, ljubi Ivan! Odpusti mi, če sem te nehoté žalil! Glej! ko so me prvi čas moje vojaške dóbe suvali zaradi mojega slabega spomina, ki se je tako dolgo upiral nemškim glasovom: kdo je bil, ki me je osrčeval? Ko so me pruski vojaki napadli, kdo je bil, ki jih je razmetal kakor snope na desno in levo in me tako rešil gotove smrti? Ti si bil Ivan, ki si zastavil takrat svoje življenje za ubozega Martina; ti

si bil oni, kateremu je oster meč preoral čelo in lice za me in jaz bi se branil zemljo orati za tebe? Nikdar več! S teboj ostanem, s teboj grem, če je treba, še danes v gotovo smrt.«

»Kar je bilo, pozabljeno je; storil nisem za te več, nego kar je tovariš tovarišu dolžan. Če hočeš torej prosto-voljno ostati pri meni in obdelovati z menoj to dolino, ne bom te gonil od sebe: kot prijatelj in tovariš si mi bil in mi ostaneš vedno ljub. Bog daj srečo!«

»Že velja!« odgovori Martin. Podala sta si desnici in sklenila s tem dosmrtno pogodbo.

»Imava li blizo kakega soseda?« vpraša Martin med potjo v dolino.

»Najbližji sosed nama je ogljar Krapež na Kovku, tam na južnozpadni strani; do tje potrebuješ pa skoro celo uro, kakor do cerkve sv. Jošta v Črnem vrhu, mimo katere sva šla in kamor bodeva navadno hodila k službi božji.

Molče korakata dalje v dolino, ki se je pred njima razprostirala. Martin jo meri z očmi: podobna je kotlu. Po njegovem mnenji obsega kakih 8—10 oral v površji. Ivan pa opazuje premembo, ki se je vršila tu zadnji čas. Krog doline siva skala in temen gozd, v katerem se skriva divja žival in se le redko kdaj razlega lovski rog; v dolini pa raste grmovje in trnje tam, kjer se je prej kravica pasla. V nižini nad njivami je bila prej lesena ograja, zdaj je ni; čemu bi tudi bila? Saj se komaj še ločijo nekdanje njive od pašnikov, in domača žival — Bog vedi, kako dolgo ni zašla tu sem. Debele skale navalile so se sem doli z Ostrega vrha, pa nikogar ni bilo, ki bi jih bil spravljaj v kraj.

(Nadaljev. prih.)

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

II. Naselitev.

Kako je pač moralo biti pri srcu našemu Ivanu, ko je po dvajsetih letih zopet gledal domačo hišo! A kakšno hišo? To je bila skoro podrta koča, kakoršno včasih popotnik najde ob robu tamnega gozda ter si misli: gotovo nimajo ljudje časa, da bi jo podrli. Blizajoč se koči sredi Jaznega dola omahuje — neustrašljivi vojak, zbira svoje moči za vsako stopinjo. Vežnih vrat ni več, po veži sami pa se igra veter s suhim listjem. Vhodu nasproti je kuhinja s precej velikim ognjiščem. Pred mnogo leti je tukaj kuhala njegova mati in učila zraven Ivanka prvih molitev. Bila je vedno snažna. Sedaj pa je videl naš prišlec, vstopivši pod domači krov, na onem mestu le kup pepela, oglja, oglodanih kostij in druge nesnage. Vrata v sobo ali »hišo« so priprta. Ivan jih odpre na stežaj ter obstoji na pragu. Tolpa netopirjev zaflofota in izleti skozi okno na prosto. Hišno orodje leži križem v neredu, deloma prevrneno, deloma polomljeno, vse pa nesnažno. Enako je v stranski sobi. Skrinji sta odprti in do malega izpraznjeni. Še ena izba je bila v tej koči: ob desnici blizu vhoda. Tukaj so nekdanj hranili pičlo zalogo živeža: sedaj je popolnoma prazna, celo vrata so čez sredo preklana. V veži je nekdanj slonela lestev, po kateri se je prišlo v podstrešje, kajti stopnic ne pozna borna gorjanska koča: tudi lestve ni več. Ivan se dvigne tje gori — krepko oprijemši se za debelo desko — tudi brez lestve in najde nekaj še nepokvarjenega poljskega orodja ter kup slame. — Mali hlev pod isto streho ima poseben vhod od zunaj.

Na prvi pogled se zdi, kakor bi bila tu ležala čreda živine; pozneje še le razloči Ivan v obilnih plevah in smeteh vtise človeških teles. Po tem sklepa, da so tu prenočevali cigani, ki so si tudi prisvojili, kar je bilo zanje in požgali marsikatero potrebno orodje. Svojim sosedom ne podtika najmanjše krivice, saj jih pozna, da ne segajo po tujem blagu. Martin je opazoval molčé tovariša, preiskujočega ostanke svoje dedščine. Smilil se mu je.

»Noč je blizu. Pojdi z menoj, Martin, pa poberi ono-le sekiro, ki so jo pustili cigani v pepelu! Priskrbeti si morava vode.«

Martin pobere sekiro; bila je seveda brez ročnika, ker so ga bili, kakor je Ivan sodil, cigani požgali.

Jaznidolski gospodar vodi tovariša proti južni strani. Sredi rebra postoji pri debeli skali, pod katero je bila ozka luknja. »To luknjo smo imenovali Cigansko jamo. Kadar nama bo preostajalo časa, ogledava si jo. Ranjki oče mi je pravil, da je notri velik prostor, večji, kakor sv. Jošta cerkev, in da se sliši v votlini šumenje vode.«

»Zakaj pa se imenuje Ciganska jama? Prebivajo li cigani v njej?«

»Tega ti ne vem povedati. Ciganov nisem videl nikdar niti ven, niti noter hoditi, a v naši dolini so bili večkrat, spomladi in jeseni gotovo. Oče jih ni nikdar preganjal, češ, da so hudobni ljudje, in da je v samotnih krajih najbolje ravnati z njimi z lepa. Pustil jim je divjačino peči v kuhinji, spati pa v hlevu, kjer jim je najbolje ugajalo. Zjutraj ni bilo sledu za njimi, kakor bi se bili vdrli v tla.«

Martin je pazljivo poslušal. Med potjo navkreber je sanjaril še vedno o prostorni podzemeljski jami, v kateri plešejo okrog plamtečega ognja umazani in na pol nagi cigani. Iz teh sanj ga predrami Ivan pod vrhom.

»Tu je Topli brezden. Ogibaj se ga, zlasti po zimi, ko ga navadno obdaja gladek led! Silno globok mora biti; to sklepam po času, ki ga je kamen potreboval, da je padel na dno. Zdelo se mi je včasih, kakor bi pljusnil v vodo. Enakih brezdnov je več v naših gorah. Iz nekaterih, tudi iz tega-le, prihaja v jesenskem času pred dežjem bela megla, ki se plazi mimo gorâ. Po zimi je nad to jamo toplejše nego drugodi, in spomladi sneg tu najprej skopni.«

Ko prideta na južni rob Jazne doline, ugledata pred seboj drugo, precej manjšo in z drevjem zarastlo dolino.

»To je Dolga dolina, kakor vidiš, lep gozd, tudi najina lastnina.«

V dnu te doline nareže Ivan butaro srebota ali vezelike in jo vzame seboj. Martin pa išče pripravnega ročnika za sekuro. — Tretja dolina je še manjša in odprta proti vzhodu; proti zapadu pa jo gradi visoka strma skala.

»Tu je Mrzla jama, najin vodnjak.«

Martin ne more dalje zatajevati svoje radovednosti. »Rad bi vedel, kako poneseva vodo domov? Tu imava sekuro in srebota, toda posoda te ni čakala pri vodnjaku dolgih dvajset let.«

»Upam, da«, odvrne Ivan kratko ter se pripravi, da gre v jamo. Kmalu vidimo, da stopa po precej na debelo iztesani lestvi v temno jamo navzdol, za njim Martin. S časom privadijo se jima oči tmine toliko, da vidita drug drugemu v obraz. Martin se čudi, da se je tu ohranila lestev, ko je bilo vse drugo skoro gotovo potrebnejše orodje zanemarjeno; Ivan pa reši to uganko.

»Za to lestev ne skrbé le gospodarji v Jaznem dolu, ampak vsi Gorjani, ker so prisiljeni ob suši hoditi tu sem po led. Mali gorjanski vodnjaki, v katere napeljejo kapnico, usuše se kmalu. Jazni dol pa nima niti takega vodnjaka: čemu neki, ko ima led tako blizu? Umevno ti je tedaj, da posode res ne potrebujeva. Prej bi mi bil težko verjel, da narava sama hrani led čez vroče poletje. Zdaj se moreš prepričati tega z lastnimi očmi, kakor se lahko prepriča vsak, ki se hoče potruditi na naše gore. Vsak Gorjan mu zna pokazati Mrzlo jamo ali Lednik. A kako je to mogoče? vprašaš. Tako-le: Burja nanaša po zimi sneg v strmo pečevje, ker ji je pot od vzhoda sem odprta; od skal pa se posiplje sneg v globoko jamo. Tu se stlači in z vodo sprime v led; spomladi pa skrbi zopet burja zanj s tem, da nanese nanj listja, pod katerim je obvarovan poletne toplote. Sicer je pa pod tem košatim drevjem hladno tudi ob največji poletni vročini. V jami ne strpiš niti poleti dolgo brez dela — zaradi mraza.

Ko sta odgrabila mokro listje, odkrhne Ivan s sekuro velik kos ledu, kateri preseka na dvoje, oveže butari s sreboto in naredi za vsako potrebni naravnici. Z ledom obložena kreneta jo nazaj v dolgo dolino. V zatišji je rastlo precej visoko drevo — drobnica — polno drobnih okroglastih hrušek; tudi pod drevesom na tleh ležalo je dokaj divjega sadja. Hruške odtrgane z drevesa so puste, skoraj nevžitne in trde; ko so pa ležale nekaj časa na tleh, so medne, to je mehke in sladke. Nabereta jih polne žepe.

Pod hišnim kapom je bila izdolbena skala, ki je držala dobra dva škafa vode. O prihodu novega gospodarja bila je prazna, pa vendar snažna. V ta mali hišni vodnjak odložita svoji bremeniledu.

V kuhinji ukreše Martin potem ogenj in ga razpiha, Ivan pa naseka drv v bližnji hosti. Malo pozneje grejeta in sušita pri ognju svoja od tajajočega se ledu omočena hrbta. Nabrane drobnice s kruhom, ki sta ga seboj prinesla, so jima prva večerja, ledena voda prva pijača po prihodu v Jazni dol. Po skromni večerji priredita si v podstrešji na slami ležišči, kjer sta spala slajše, nego marsikateri bogatin na mehki postelji.

Če tudi je Ivan površno že pregledal svojo rojstno kočo, prične jo drugo jutro zopet preiskovati, pa natančneje. Tu najde marsikaj, kar ga prijetno spominja pokojnih roditeljev in je še dobro za rabo. Martin pa pospravlja med tem nesnago, pometa prostore, omija najdeno orodje in briše prah. Namestu potrte mizne noge izteše Ivan novo, popravi klop, stole in kar je bilo še družega treba. O poludne vrejena je velika soba za silo. Kakor njegov oče imenuje jo tudi on »hišo«. Očejeni sta tudi kuhinja in veža.

Martin postavi na mizo cajnico nabranih drobnic, ki so jima bile glavna jed pri kosilu. A bila sta zadovoljna in celo vesela. »Res je, Martin,« prične govoriti Ivan, »ako si stavim pred oči svoje vojaško življenje in mislim na prihodnjost v tej zapuščeni dolini, moram obstati, da se nama prijetnost pač ne obeta in da ne bova živela složnosti in počitka . . .«

»A tega tudi nisva prišla iskat sem,« seže mu Martin v besedo. »Pravi vojak se raduje težav in zaprek.«

»Prav govoriš,« pritrди Ivan. »Kar se mene tiče, sladko mi bode tudi trpljenje v rojstnem dolu, ki ga ljubim, kakor svoje oko. A ti, Martin . . .«

»Ne dalje, dragi Ivan! Včeraj . . . hudo mi je še danes, ko se spominjam, a vendar naj povem: včeraj sem sklenil

trdno zavezo s tem krajem in sedaj sem domačin; kaj ne Ivan, domačin?«

»Da, da! Poznam te, Martin! A naj ti povem tudi jaz, da brez tebe si ne morem misliti življenja v Jaznem dolu. Odpusti, da sem včeraj tako naglo ravnal!«

»In ti meni, Ivan, odpusti!«

Krepki desnici sta se združili in blagi srci sta se spojili. O blaga zveza, o mila prijateljska ljubezen! Izbežala si iz mest in od omikancev in bivati si šla ven v naravo, med otroke naravine.

Po kosilu pričneta snažiti manjšo sobo, »kamro« poleg večje. S podstrešja prineseta sveže slame za postelji. Ivan si odbere posteljo svojega očeta in prepusti Martinu materino. Ravno tako polastita se dveh ostalih skrinj, v kateri vložita seboj prinesene stvari: obleko, nekaj perila, malo živeža, pa tudi druge malenkostne reči, kakoršne so takrat nosili vojaki seboj in je še sedaj nosijo.

Najhitreje osnažena je »izba« vzhodu na desno, ker je tam še najmanj nesnage. Proti večeru naseka Ivan od suhega lesa daljših trsk za razsvetljava, ker taka mu je dobro znana, saj je bila od nekdaj pri Kólarjevih v navadi.

Po slabi mrzli večerji reče Ivan tovarišu: »Jutri je nedelja. V sv. Jošta cerkvi se prične sv. maša ob 6. uri, torej moraš vstati že pred 5. uro. Po maši podvizaj se domu, da boš o polu devetih zopet tu. Jaz pojdem potem v Trg k drugi maši, ki je ob 10. uri. Potem moram k našemu gospodu grofu, da mu naznanim prihod. Oddati mu imam tudi pismo, ki mu je piše naš četnik. V ponedeljek je tam somenj. Če mi bo po plačani desetini kaj ostalo od mojih prihranjenih krajcarjev, nakupim orodja, obleke in živeža. Kaj ti je jutri storiti, tako veš; za delo je časa dovolj med tednom. Tudi v ponedeljek

ne hodi od doma! Nihče ne ve, kako je sedaj gledé varnosti na naših gorah. Vrnem se še-le proti večeru.«

Ko se Ivan drugo jutro vzbudi, je Martinova postelja že prazna; ko pa Martin vračajoč se zauka na Jaznem vrhu, napoti se Ivan v nasprotno stran iz doline navzgor.

»Srečno pot!« kliče Martin za njim.

»Dobro varuj!« odgovarja Ivan.

Mimo skalnatih vrhov, iz doline v dolino pelje Ivana pot tje čez goli »Škol«, raz kateri vidi navzdol krasno Vipavsko dolino, dalje Kraške gore in za temi leskeče se Jadransko morje. Tam daleč za morjem počiva marsikateri njegovih tovarišev v tihem grobu. Tudi njemu je šlo nekaterikrat trdo, pa končno je prišel vendar v zavetje, v tihi Jazni dol, po katerem je vedno hrepenel. — Sredi rebra naleti na čredo ovac, poleg nje pa vidi na skali sedeti pastirja, ki je zakrival obraz z rokami in glasno jokal.

»Zakaj plačeš, dečko?« vpraša ga Ivan sočutno.

Pastir umolkne, premeri orjaškega gorjana od nog do glave in zopet ga jok posili.

»Si li izgubil ovco?«

»Cigani so mi jo odgnali«, odgovori pastir in zopet glasno zajoče.

»Kdaj pa in kam?«

»Kaki dve uri je od tega, ko se priplazijo sem gori po grmovji, ugrabijo najlepšo ovco in beže tje v leščevje v tisto blatno jamo, kamor krščen človek ne sme, kamor hodi jokati tisti zakleti gospod z dolgo brado. Joj meni, joj meni! kaj bo rekel gospodar, ko pridem domu brez nje!« Zopet si zakrije obraz in plaka.

Kaj rad bi Ivan utolažil pastirja in mu pomagal, pa ne more. V dveh urah so cigani lahko čez hrib in dol, ali pa so se skrili res v jamo, kakor trdi pastir; tam jih ni varno iskati, ker imajo gotovo kaj orožja pri sebi. Šel je svojo pot dalje; mudilo se mu je v cerkev. Dasi je šel po strmi poti navzdol, vendar je pogled le rad splaval po lepi Vipavski dolini.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

Pred poštno hišo stoji še danes košat divji kostanj. Po letu stoji v njegovi senci obširna »miza kamnata, na štiri vogle rezana«.

Necega popoldne sedi mala družba pod tem kostanjem, vmes tudi ženin Tanki. Ravno se pogovarjajo o njegovem ženitovanji, kar pride dr. Štrigalica, odvetniški koncipijent iz bližnjega mesta, ter naglo pozdravi zbrano družbo, potem pa brž pokliče Tankega od družbe proč,

češ, da mu ima nekaj resnega povedati. Družba, ki je od strani opazovala Tankega obraz, govorečega z doktorjem, slutila je, da mu je moral slednji naznanjati gotovo prevažne zadeve. Kmalu je pogovor končan in Tanki stopi k Mihi rekoč: »Mislite si, gospod poštar! dr. Štrigalica je pooblaščenec od nadlogarja Lipovca, da me izzove na dvoboj. Meni ni nikakor mogoče tega poziva sprejeti: kaj naj vsled tega storim?«

Oj žalost! Vihar
 Ti je gospodar,
 Če besnost se v tebi razljuti;
 Ti prsa kipé,
 Očesa žaré:
 Sovražnik razsaja ti kruti.

Ti lice bleđi,
 Se čelo temni
 In jad ti osrčje užiga,
 Z očesa žareč,
 Pogubno goreč
 Togote zli ogenj ti sviga

Se bratu gorjé,
 Ki tvoje srce
 V goreči tak plamen razpali!
 Oj króti si jad
 Peklenski ta sad!
 Naj v srečo ljubav se zrcali!

Bolislav.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

III. Stanovitnost.

Sredi Trga pri izvirku reke Vipave je lep grad, lastnina slavnih grofov Lanthieri-jev. Tje se napoti Ivan po opravljeni službi božji. V veži je stalo že dokaj ljudi, ki so imeli opraviti pri gosposki. Notranji grad je bil Ivanu že iz mladih let dobro znan. Po hrastovih stopnicah pride pred grofovo sobo, pred katero stoji precej star, a vedno še postaven, nekako častitljiv služabnik.

»Smem li vstopiti k gospodu grofu?« vpraša ga Ivan.

»Kdo si, da te oglasim?« vpraša stari služabnik ter se mogočno vstopi pred našega gorjanskega velikana, hoteč pokazati mu svojega dostojanstva važnost.

»Ivan Kólar iz Jaznega dola sem, ki imam pismo za gospoda grofa, pa mu je moram neposredno izročiti.«

»Ivan Kólar iz Jaznega dola«, ponavlja služabnik premišljajoč. »Ali si morda sin ranjkega Primoža, pri katerem sem v mladih letih velikokrat prenočeval, ko sem imel še čvrste noge in sem

ljubil vaše gore zaradi divjačine. Tisto pa tisto: pri vas je žival, pa tudi zverjad doma. O mi to dobro vemo! Volk je navaden gost, tudi medved vas včasih obišče. To vam je bil včasih lov krog Ostrega vrha! In pri Kólarjevih smo počivali ter tudi prenočevali. Kako je sedaj gori?«

Služabnik bi bil še mnogo vprašal, kajti Vipavci so že od nekdaj po svoji naravi zelo zgovorni, a po naključji je stopil grof iz svoje sprejemne sobane, v kateri je imel opraviti z navadnimi ljudmi, svojimi podložniki in pri tem zazrl nenavadno Ivanovo postavo. Ivan se mu prav dostojno prikloni in ko grof poleg njega obstoji, predstavi se kar sam, kakor je imel pri vojakihi navado. Grof mu namigne in gre pred njim v veliko sobano.

V sprejemni dvorani opazuje grof z veseljem vojevito Ivanovo zunanost, potem pa vpraša prijazno: »Kdo si in česa želiš?«

Ivan navajen od vojakov govoriti kratko pa določno, pové, da je edini sin in dedič rajnega Primoža Kólarja

iz Jaznega dola, da je služil dvajset let pri vojaki in prišel pred par dnevi od tam na dom svojega očeta s tovarišem Martinom, da hoče poravnati zaostalo desetino in da se priporoča grofovi milosti. Izroči tudi polkovnikovo pismo, katero čita grof z zanimanjem. Vsebina pisma morala je biti grofu zelo po volji, kajti jasnejši postaja njegov sicer resni obraz in prečitavši je, podá Ivanu roko. »Ti torej si junak, katerega hrabrosti gospod polkovnik ne more prehvaliti! Presvitla cesarica ti je bila milostna, da te je odlikovala s častnim priznanjem in jaz, meniš, da bom jemal desetino od tega, česar niti pridelal nisi? Nikdar! Lepi dol naj bode desetine prost, dokler mu bodeš ti gospodar.« Razume se, da se je Ivan spodobno in ves ginen zahvalil. S kako lahkim in veselim srcem je stopal po stopnicah ter hitel na prosto pozabivši celo novega znanca, grofovega služabnika!

Trg je bil našemu junaku že z mladega dobro znan in tudi priljubljen, kakor sploh Vipavska dolina. Zato ga je zelo vleklo, da bi si ogledal posameznosti in videl spremembe, ki so se tu dogodile. V Trgu samem je večinoma vse tako, kakor nekđaj. Kolikor dalje ogleduje, toliko bolj domače se mu zdi vse. — Kako se mu napolni srce s sladkimi čustvi, ko se podá popoldne ven iz Trga na prosto! Povsod vidi sadno drevje, povsod upognene vinske trte, povsod se mu kaže nenavadna rodovitnost zemlje. »Srečni ljudje, na katere se tako vsiplje blagoslov božji! Kak razloček je pač med to rodovitno in mojo pusto dolino! Kako prijetno bi bilo živeti tu!« Tako premišljuje Ivan, ko stopa zaradi vročine, in ker se mu ni mudilo, prav polagoma proti cerkvi, da se vdeleži popoldanske službe božje. Kako milo mu je bilo pri srcu, ko je slišal znano

petje, ko se mu je zdelo vse tako ljubo, prisrčno!

Izstopivši iz cerkve je ravno delal dalje načrte za ostali del dneva in za prenočevanje, ko opazi, da se ljudje ne razhajajo, kakor sicer, ampak postajajo po ulicah. Razloči se tudi godba, priprosta sicer, pa vendar vabljava za mlade in lahke noge: kaj je neki? Prihodnji dan je somenj in danes je priredil nek krčmar veselico, zanašaje se, da dobi mnogo gostov: godce je najel, tako priljubljene mlademu vipavskemu svetu; tudi plesišče je bilo napravljeno, kakor je še dandanes navada, akoravno ne hvalevredna. V tem kraji je veselje do plesa silno močno in le tako si moremo razlagati, da so gosposke tako zabavo trpele, akoravno niso bile ž njo zadovoljne. Leto, v katerem se je vrnil Ivan domu, bilo je rodovitno in vina je obetalo veliko, zato je bil Vipavec to jesen kaj dobre volje.

Radovednost vodi tudi Ivana do tega zbirališča veselega sveta, ne da bi ga zanimalo kaj drugega, kakor spoznavanje ljudi. Tje prišedši najde na prostem napravljen oder, obdan od vseh strani z ljudmi, ki so radovedno gledali plesalce. V ozadji na klopi sedi šestero godcev. Kadar zagodejo, začne se tako vrtenje in poskakovanje, da oder kar škriplje. Ivanu je prijetna zabava, ko vidi gnjesti se toliko ljudij okrog plesišča: toda kmalu čuti, da zanj ni tako veselje, kateremu nikdar ni bil prav prijazen. In sedaj je čas preresen, prihodnost njegova bode trda in težavna. Že misli oditi in se umakniti gnječi, ko pridra blizu mimo plesišča po cesti kočija, katera se je po vnanjosti Ivanu zdela grofova. Tako je tudi bilo: sedela sta v njej grof in grofinja, spredaj bil je samo kočijaž. Ko pride kočija dosti blizu našemu kraju, veli grof kočijažu,

naj počasi vozi, kajti videti hoče, kako si delajo ljudje kratek čas. Plesalci, ugle-davši gospoda grofa in njegovo milostno soprogo, zavriskajo navdušeno in godci zatrobijo svoj pozdrav. Kočijaž ozira se tudi radovedno v gnječo ljudij in ne pazi dovolj na čila konja. A ta dva se prestrašita zaradi nenavadnega hrušča in mahoma odskočita v stran, da prvi konec kočije kar odleti iz prejšnjega tira. Kočijaž se zaziblje in — že je na tleh; sreča, da sta konja potegnila v stran, sicer bi ga voz moral zgrabiti. Grof in grofinja sta v veliki nevarnosti, kajti konja se bodeta še bolj oplašila, ker ju nikdo ne drži za vajeti. Grozen prizor! Strah se polasti veseleče se množice. A kmalu se obrne njena pozornost na drug predmet.

Z neznano hitrostjo zažene se orjašk mož proti cesti, kjer se je imela zgoditi nesreča. Konja odskočivša za nekaj korakov v stran, sta nekoliko zastala in ravno hotela udreti jo naravnost naprej, kar zgrabi enega izmed njiju nenavaden mož za uzdo, da konj obstoji, kakor tudi njegov tovariš. Bil je Ivan, ki je ob pravem času prihitel na pomoč in rešil grofa preteče nevarnosti.

»Hvala ti, Kólar! te dobrote ti nikdar ne pozabim,« reče grof, bled kakor zid, ko se zavé. Grofinja bila je v nezavesti.

Ivan ne čaka poziva, vsede se na mesto prestrašenega kočijaža, pa obrne in pelje pred grad. Izročivši konja ni čakal zahvale ali plačila, odšel je.

A na večer ga najde služabnik grofov in ga pelje k gospodu: »Moj oskrbnik je že star, govori med drugim grof, skrbeti moram za naslednika. Prevzemi to mesto, privadil se boš kmalu in pridobil, česar ti še manjka. Lepi dol ni vreden tebe, pusti ga in privedi tudi svojega tovariša tu sem, služba zanj se bo že dobila.« Ivan hoče ugovarjati, toda grof mu seže v

besedo rekoč: »Nimaš nikakšnega ugovora: vem, da je za te tako prav; jutri nastopiš svoje mesto, prenočiš pa pod mojo streho.«

Kako je moralo biti Ivanu pri srečanju, ko je prevdarjal dogodke tega dne, predno je legel spat! Grofov oskrbnik, to je služba, katero bi mu zavidal vsak uradnik. »Z malenkostno uslugo te časti nisem zaslužil, ne sprejemem je. In moj sklep! Moj ljubi dom in domači dol! Želja mojega očeta — — ne, ne! Lepa je Vipava in še lepše je vabilo grofovo: a prost biti pod prosto kočjo, svoj gospod pod očetovsko streho, tega ne zamenjam za nobeno čast. Jasno glavo imam in krepke roke, to mi je dosti za srečno življenje. Bog mi je dal še dobrega prijatelja: kaj hočem več?«

S trdnim sklepom, da ne bode sprejel častne ponudbe, stopi drugo jutro Ivan pred grofa ter se zahvali za ponudbo kakor za zaupanje; prosi pa, naj mu visoki gospod ne zameri, ako se ne more ločiti od srečno dobljenega domovja.

Grof skoro ne verjame, da govori Ivan resnico: prigovarja mu tudi še danes. Toda ta je stanoviten in nepremakljiv. Končno si izprosi za spomin dve puški, za-se eno in drugo za Martina, kakor tudi dovoljenje, da bode smel prosto streljati divjačino kakoršno koli.

Z veseljem mu dá grof to dovoljenje ter ga izpusti zagotavlja ga svoje neprestane naklonenosti.

Popoludne poslovi se Ivan od prijazenega Trga, v katerem je v kratkem času toliko doživel. Ker je bil ta dan somenj, nakupil si je bil vseh potrebnih rečij in s težkim bremenom obložen napotil se domu. Nesel je obe puški, mnogo hišnega orodja, kakor: sekire, pile, svedre, kleščé, žreblje, ključavnice, lončene in steklene posode, tudi velik kos debelega

sukna in še več platna, pa obilo živeža.

Še-le proti večeru dospe do vrha. Čim bliže je Jaznemu dolu, tem bolj se mu mudi; vznemirjajo ga plašljive misli, kojih se ne more znebiti. Gosti oblaki prepregli so nebo, bila je že temna noč, ko se bliža Jaznemu dolu.

IV. Napad.

Martin je v nedeljo ostal doma, kakor mu je bil veleval Ivan. Ko se je naredila noč, sam ne ve, kako mu je; čuti se osamljenega in boji se, pa ne ve česa. Strah ga je. Kaj rad bi priprl vežna vrata, pa teh ni; zato pa primakne k vratom svoje spalnice Ivanovo prazno posteljo in naloži na njo obe skrinji. V ponedeljek zjutraj takoj nabrusi sekiro ob trd kamen, teše in zbija velika vežna vrata, katera vdene in z močnim kolom od znotraj zapahne. Popoludne izplazi se skozi luknjasto streho na prosto, pa ogleduje kočo od zunaj in presojuje, kje bi se še mogel prikraati noter tat, ki bi uporabil njegovo odsotnost. Močni železni križi v oknih vdeleni so v kamen, torej bi tu ne bilo lahko vlomiti. Prebiti vrata, katera je ravno izdelal, zdi se mu nemogoče.

»Ivan ni mogel vedeti, da bom naredil tako trdna vrata, za to mi je veleval ostati doma; v sedanjih okoliščinah pa stopim brez skrbi v Mrzlo jamo po led in naberem potom hrušek za večerjo. Potem bo skoraj čas, da mu grem naproti. Hud bo gotovo, da ga ne slušam in ne ostanem doma, pa saj ne morem drugače. Vedi Bog, kako težko se je obložil. O Ivan, kako dolgočasno bi bilo tu brez tebe! Danes je še-le drugi dan, od kar te ni, pa zdi se mi cela večnost.« Tako govori Martin s sekiro pod pazduho gredé v Mrzlo jamo. Urnost stopinj kaže, da mu gre ta govor iz srca.

Nekaj pozneje prisope opirajoč se na debel rogovilast drog po isti poti nazaj obložen z ledom in sadjem. Mimo Ciganske jame gredočemu zdi se, kakor bi slišal v votlini govorjenje. Ustavi se in posluša.

Izpod oblakov udari mu na uho krik žerjavov, ki leté visoko nad njim proti jugu.

Misleč, da ga je varal krik selečih se tičev, pomiri se, nese led v kameniti vodnjak pred kočo, nasloni rogovilo zadej za kočo na streho, sadje pa spravi v bližnji grm.

Na ročnik sekire se opirajoč napoti se iz doline Ivanu naproti. Z vrha se ozre v dolino nazaj. Pa kaj vidi tam doli?

Umazana in razcapana človeška bitja plazijo se drugo za drugim iz Ciganske jame.

»Tri sto bomb in granat! To so podzemeljski netopirji, to so cigani! Kaj hočejo tu? Mislijo mar pokuriti še to hišno orodje, kar ga je ostalo, onesnažiti kočo, ki sva jo očedila z velikim trudom? To ne bo tako! Ivan mi je izročil kočo v varstvo in varovati jo hočem, če mi velja tudi življenje. Zdaj moram pokazati, kdo ima pravico v koči, vi ali jaz?«

Martin teče v dolino, kar najhitreje more. Veter odnese mu klobuk, pa nima časa pobrati ga.

Pred kočo stojé cigani in se jezé zaradi zabitih vrat; Martin pa spleza od zadej po prislonjeni rogovili na streho, potegne jo za seboj in pride s to in sekiro oborožen na sprednjo stran strehe. Zadnji čas je prepričati cigane, da imajo vežna vrata drug namen, nego da bi se snela in požgala. Najmočnejši iz med njih nosi debel kol na rami. Po petelinovem perji, katero ima potakneno po luknjastem klobuku, sklepa Martin, da je vodja

umazane druhali. Že je ugledal špranjo, v katero zatika svoj drog, da bi preklal na debelo iztesana vežna vrata.

»Za te in za tvoj drog pač nisem delal vrat«, reče Martin in udari srdit »petelinastega« po roki.

Kakor bi bilo vse zabolelo, zatulijo cigani vsi kakor iz enega grla, najbolj pa poveljnik sam. Kamenje lučajo v Martina, ki beži čez vrh strehe na drugo stran, potoma pa pobira kamenje, ki je ravno obtičalo v prepereli strehi.

Tudi cigani pritekó na nasprotno stran koč. Razsrjeni vodja je prvi tam, pa tudi tu nesrečen. Dobro namerjeni Martinov kamen zadene ga v boso nogo, da jo od bolečine vzdigne, kakor tepen psiček in skače po zdravi ostali nogi.

Le malo časa brani Martin svoje novo stališče, potem pa se mora zopet umikati, ker leti kamenje vanj čedalje gosteje. Raz sprednjo streho vidi zopet cigana, ki lomi mrežo pri oknu. Nad njim zavihti Martin težko rogovilo, pa ta hip zgubi ravnotežje in padel bi bil raz streho, da ni spustil rogovile iz rok in se vjel.

Od orožja ima Martin le še sekuro. Hrbet ga boli in topla kri teče mu od pobitega čela, pa še leti kamenje vanj. »Tako ne bo šlo dalje«, misli si in se spusti skozi luknjo v podstrešje. Tu posluša, kaj se godi zunaj, pa zasliši šumenje na voglu strehe. Brez posebnega truda prodril je slabo streho z roko, pa telebnil nadležnega cigana raz streho pod kap.

Temu nejednakemu boju sledi Martinu tolikanj potrebno premirje. Martin upa si iz podstrešja v »hišo«. Ko od tam skozi okno ciganov več ne vidi, pogleda tudi pri stranski sobi na nasprotno stran. Tudi tu jih ni več. Že si mane roke misleč, da je odgnal mnogobrojnega sovražnika. »Kaj bode rekel Ivan na to?

Z lepa bi jih bil odpravil, tako bo rekel, pa bi imel zdravo kožo. Mogoče, da bi bilo res bolje z lepa ravnati ž njimi, pa jaz nisem za to. Drugače bi bilo, če bi bil Ivana slušal in ostal doma, tedaj bi me ne bili tako iznenadili. Kam so li sli? Pač ne mislijo napasti Ivana? No, ta bi jim pokazal! Kako me peče hrbet! Kri si moram odmiti z obraza. Zunaj je tema: sedaj smem po led pred hišo.« Martin pogleda pri oknu ven; pa kaj zagleda?

»Joj meni, joj meni! kočica gori, kočica gori!« kliče prestrašen in hiti v podstrešje. Dim zapre mu skoraj sapo. Vendar s silnim naporom prerine se še na prosto. Zopet je vrh strehe. Krohotaje pozdravi ga divja druhal, ko ga ugleda sredi plamena.

Nezmožen, da bi govoril vsled dima, vročine pa tudi vsled studa nad peklenkim veseljem bolj pošastim kakor ljudem podobnih ciganov, zavihti Martin sekuro, svoje zadnje orožje, pa jo vrže z vso močjo med napadnike.

»Ivan, Ivan! kje si, angelj varuh moj?« kliče Martin, dalje ne more govoriti, dim in vročina zaprla sta mu sapo. V nezavesti zdrči po žareči strehi svojim preganjalcem pred noge. Na novo se zakrohota besneča druhal ciganov.

»Martin, ne udaj se! takoj te bom rešil«, zakliče Ivan gromečim glasom z Jaznega vrha svojemu tovarišu; pa ta ne sliši več.

Misleč, da je pogumni mož mrtev, zadene cigan Martina na ramo in beži ž njim za svojimi tovariši v Cigansko jamo, da bi ne bil živa ali mrtva priča njih dvojnega zločina.

Ivan je prišel prepozno; ciganov, pa tudi Martina ni več. Prešine ga žalost. Sede na skalo in milo joka za tovarišem Martinom. Kaj je v primeri s to izgubo plamen, ki uničuje streho? Streha na-

domesti se z novo boljšo; zvestega Martina pa ne nadomesti nikdo.

Iz tugovanja predrami ga močan dež, ki pogasi ogenj in reši tako spodnje, za stanovanje odločene prostore; južni del koč, nekdanji hlev, pogorel je popolnoma.

Spati mu to noč ni mogoče. Če tudi za nekaj trenutkov zatisne trudno oko, takoj ga zopet predramijo strašne sanje, ki mu pred oči stavijo v grozovitih po-

dobah poslednje dogodke. Zdaj ga vedejo na sredo strme ceste, kjer se junaško ustavi, da pot prestriže splašenim konjem; ko zopet zadremlje, obdajajo ga visoko švigajoči plameni, iz katerih ne more uiti. Najbolj pa mu spanje bega osoda ljubega prijatelja, zaradi katerega se je bil še posebno odrekel blagodušni ponudbi hvaležnega grofa. Njegove misli so vedno pri tovarišu.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

II. Pregraja na državni cesti.

Hišno poslopje Mihe Gorenjskega stoji na levi strani državne ceste, ako greš proti Gorotanu. Ob koncu hiše na desni strani so napravili necega leta novo cestno pregrajo. Običajno je, da zaznamujejo novo zgradbo z dotično letnico. Kakor se lahko vidi n. pr. na brzozavnih kolih, tako tudi takrat zagleda Miha neko jutro nov napis na navpičnem kolu kraj nove pregraje. Zares lepo je bila s črno barvo napisana letnica. Mihi se precej zdi, da je to delo Rudolfa Tankega. Brž gre v pisarno in vpraša odpravnika, ali vé, kdo je napravil ta napis zunaj na cestni pregraji? Tanki hitro odvrne: »Jaz«. Miha se vstopi bliže, podpré obe roki ob lediji in pravi: »Tako? Ali ne veste, da državnih zgradb ne sme nikdo namazati?« Tanki se izgovarja: »Saj me je cestar sam naprosil, da mu storim to ljubav.« Miha na to: »To ni mogoče; kajti cestar mora še-le skrbeti, da se državne reči ne poškodujejo. Sicer Vam pa želim le

srečo v tej zadevi. Imeti utegneta še kake sitnosti zaradi tega; državni gospodje so strogi.«

Sitnosti res pridejo. Miha je vedel, od kod se dobijo najhitreje.

Malo dni potem pride v pisarno cestni nadzornik ter popraša poštarja, ali mu je kaj znano, kdo bi bil napravil oni napis na pregraji? To se Tanki premikuje po stolu, začuvši tako vprašanje! Miha ga dregne z nogo, češ, naj molči; sam pa odgovori nadzorniku: »Meni samemu se to čudno zdi, da je kdo tako predrzen. Videl pa jaz nisem nikogar.« Dalje nadzornik ne sili v poštarja, ampak odide; Tanki pa sedaj lože zasope.

Toda ubogi Tanki diha samo en dan nekoliko prosteje. Drugi dan namreč obstane (po Mihovem nasvetu) orožniška obhodna straža pred pregrajo skrbno jo ogledovaje. Miha zagledavši to skozi okno pokliče brž Tankega ter mu pokaže orožnike. Tanki vzdihne: »Za božjo voljo, kaj mi je storiti? Jaz se bom kar udal.« Miha ga hitro tolaži, češ, naj le

NA PÓTU.

(V Harrasu na Niže - Avstrijskem.)

 Lepa in bogata
 Ti nemška si dežela!
 A kaj, ko te pohajam,
 Mi duša ni vesela? . . .

Spominjam tu se roda,
 Ki daleč je od mene;
 Uboštva, svade spona
 Ga tarejo jeklene! —

Solzica britka kane
 Iz mojega očesa,
 Izdihljaj, molbo dvignem
 V dobrotljiva nebesa:

»Porosi, mili Bože,
 Slovenski narod s srečo,
 Obdari ga, obdari
 Z močjo in slogo večo!« . . .

Janko Leban.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

V. Ranjenec.

Komaj zasveti na nebu jutranja zarja, že obesi Ivan puško na ramo in stopa v otožne misli vtopljen proti Ciganski jami. Prišedšemu bliže zdi se, da vidi pri vhodu obris človeške glave. Sname puško raz ramo in napne kresilo. Njegov zvesti tovariš mora biti pokopan krščansko, — tak je sklep Ivanov. Da je Martin mrtev, o tem ne dvomi. Poznal ga je in vedel, da bi se Martin dal prej razsekati v kosce, kakor udal se ciganom v milost ali nemilost. Videl je tudi, da so odnesli njegovo truplo, a preprečiti tega ni mogel. Truplo njegovo hoče zdaj poiskati in zahtevati od zločincev, če bi se morala prelivati tudi kri. Oprezno bliža se jami, še oprezneje pa se pomika v votlino. Bolj in bolj privadi se mu oko tmine; zdaj razloči obleko, spozna tudi obraz svojega obžalovanega tovariša. Pozabljena je vsa nevarnost. Ivan poklekne in pritisne svoje uho Martinu na prsa.

Martin globoko vzdihne: »Ali še živiš, Martin? O ljubi moj Martin!«

Martin odpre trudne oči in šepeta komaj umljivo: »Ivan, ti si? Kje pa sva?«

Ivan ne odgovori. Domisli se, da ga more opazovati in poslušati hudoben človek skrit v temni jami. Rahlo prime ranjenca čez pleča, potegne ga iz votline in nese domov kakor otroka.

Martinovo spanje je nemirno. Krčevito stiska desno pest in maha ž njo krog sebe. Ubogi Martin! še v spanju se biješ s cigani.

Ko se bolnik nekoliko pomiri, razloži Ivan kupljene stvari, zaneti ogenj in kmalu je vrela juha na ognjišči. »Kako prav«, dé sam pri sebi, »da sem kupil tudi mesa! To bo zanj, ki že štiri dni ni užil tečne hrane.«

Martin še vedno spi in globoko sope. Ivan se ne upa dramiti ga, pa opazuje čudeč se strokovnjaške preveze na ranah. Obraz bolnikov je čisto umit; zlomljena leva roka povita s čistimi obvezami. Ivan poučen iz prejšnjih let, kako se prevezujejo rane, najde vse v najlepšem redu, vse snažno in čisto.

»To ni cigansko delo; takih obvez, takih podlog, take čistosti divjaki ne

poznajo.« V bolnikovem žepu najde še več enako čistega prevezila. »Od kod to?«

Bolnik globoko vzdihne in odpre oči. »Kje sem?«

»Tu si pri meni.«

»Kaj pa se je godilo z menoj? Da, da. Bil sem vrh goreče strehe, sekiro sem zalučil v predrzno cigansko druhal, potem . . . . Dalje ne vem; sanjalo se mi je morda. Kakor bi slišal iz tal pod seboj divjo kletev svojih preganjalcev . . . Vedno globlje doné njih hripavi glasovi; mene pa tišči na celem telesu. Velika teža je na mojih prsih in zastaja mi sapa. Zopet zaslišim človeške stopinje. Vedno bolj prosti so mi udje, zdi se mi, kakor da pesek grebejo nad menoj. Ugledam brlečo luč in pá čez me sklonjenega častitljivega starčka s sivo brado in milimi očmi; njegov obraz vtisnil se mi je v spomin. Molče mi je izpiral skeleče rane in vlival vanje neko tekočino, ki me je prijetno hladila. Pozneje videl sem zopet tebe. Oh, kje sem vendar bil?«

»Mislim, da v ciganski jami; vsaj našel sém te tam. Pustiva to, zdaj si pri meni.«

Ko Martin zopet zadremlje, vzame Ivan sekiro, odide v Dolgo dolino in poseka tam več lepih smrek. »Dalje ne smem odlašati«, pravi sam pri sebi, »zima je blizu in osmojeni strešni oder bi se podrl pod snegom.« Pripravljal je les za streho, prinašal pridno ledu za Martinove rane, lovil jesenske ptiče, ki so bolnika tako krepčali, da je prvo nedeljo potem že lahko vstal s postelje. Ivan ga je sicer svaril, češ, naj se ne prenegli; toda Martin mu zatrjuje, da se čuti že močnega in da že lahko prevzame nekatera hišna opravila, zlasti ta dan. »Lej, nedelja je. Jaz itak ne morem k službi božji, ali naj tudi tebe zdržujem?«

Ivan še do danes ni bil sporočil svojemu tovarišu, kako milostno ga je bil sprejel grof v Trgu, niti mu razkazal prekoristnih rečij, ki jih je prinesel od tam. To veselje namenil mu je za ta prosti dan.

Martin se zelo veseli, ko sliši o priznanju, s katerim je grof počastil do-služenega vojaka, še bolj pa se razveseli lepih in prepotrebnih pušek na kresilo, katerih eno mu dá Ivan rekoč:

»Milostni gospod grof ti je podaril to puško in ti dovolil preganjati z menoj ropno žival krog Jaznega dola.«

»Bog ga živi mnoga leta!« vsklikne Martin, puško pa objame z obema rokama. Solza veselja zaigra v očesu — bivšemu vojaku.

»Dobro varuj! V treh urah se vrnem.« S temi besedami se napoti Ivan k službi božji v cerkev.

Ko je Martin sam, oskube kljunača in dve jerebici za kosilo.

Popoldne hoče Ivan zvedeti kaj več o dogodkih v Ciganski jami. Martin pa mu na vsa vprašanja ne vé povedati več kakor prej. Niti to mu ni jasno, so li bile to sanje ali resnica. Toda precéj dobro se spominja častitljivega moža, ki mu je rešil življenje. »Spominjam se ga, kakor bi ga videl pred seboj,« tako ponavlja večkrat.

Ivan odmajuje z glavo: »Neumljivo, neverjetno in vendar mora biti res. Od kod sicer čiste obveze na ranah? Kaj, ko bi imela jama še kak drug vhod? Ciganov ni še bilo videti iz jame nazaj; ti ne strpé celi teden v istem kraju. Zakaj se usmiljeni ranocelnik dalje ne briga za svojega bolnika, zakaj ne pride bliže?«

Ivan si je belil že dolgo glavo, toda Ciganska jama in dobri duh v njej ostala sta mu skrivnost. Martinu svetuje, naj bode oprezen, kadar hodi tam mimo

jame, naj se zahvali starčku, ako bi ga slučajno srečal. »V jami za zdaj nimava opravka, morebiti bo kdaj ustregel nepričakovan slučaj najini radovednosti; ali pa ji ustreževa takrat sama, ko bova šla tje po opravku.«

Pri tem je ostalo.

VI. Priprave za prezimovanje.

Več dnij že Ivan tesari v Dolgi dolini. Mislil bi si marsikdo, da se je v dvajsetletni vojaški službi odvadil dela. Temu ni bilo tako. Če ga je zvečer miloval Martin zaradi žuljev na rokah, odvrnil mu je vselej: »Žuli na rokah delajo okusno jed in dober želodec.«

Martin, na glavi še obvezan, ne strpi več v hiši; k težkemu tesarskemu delu pa ga Ivan ne pusti. Zato si naredi po Ivanovem nasvetu več lesenih pastij za polhe. S puško na rami hodi po gozdu, nastavlja zvečer polhom pasti in jesenskim ptičem zanjke iz žime, zjutraj pa pobira ujetu žival.

Posebno srečo, pa tudi veselje ima pri lovu na polhe. V vsako votlo deblo, ki je najde, podrega s šibico. »Drgam, drgam«, oglasi se mu opllašeni debeluhar polh. V tako duplo kadi potem z netilno gobo, listjem in mahom, dokler se godrnjači od dima omamljeni drug za drugim ne privale iz nje. To je potem večerja, da je ne moreta prehvaliti! Niti tolšče jima ni treba pridevati; Martin jo celo odceja in kmalu ima že dve veliki posodi kakor olje tekoče maščobe. Rabita jo na mestu kadečih se lesenih tersk za razsvetljava, pa tudi za zabelo.

Ko je bil Martin poskusil to novo razsvetljava, prišla mu je na misel druga, cenejša. Nabere namreč velik kup bukovega žira, katerega je letos v obilici, kar se more sklepati že po ugodnem polhovem letu. Žir hoče sušiti in tlačiti iz njega olje po zimi, ko bo čas za to delo.

Nekega jutra prinese Martin domov tri lepe kljunače. Ker jih nista porabila precej isti dan, ostali so čez noč v izbi, ki je bila odločena za shrambo živeža. Drugi dan je bil že zakuril na ognjišči, pa kako se začudi, ko v izbi ne najde več za kosilo namenjenih ptičev. Hitro to sporoči Ivanu.

Ivan pride in pregleda shrambo, med tem pa voha, kakor bi hotel kaj izvohati. V neometanem zidu zapazi špranjo, veliko dovolj, da bi se skoz njo splazil maček. Tam najde poleg pikastega ptičjega perja tudi kosmič svetlo-rujave dlake. »Lej, pri tej špranji so izfrčali ptiči, pa pustili dlako za seboj«, reče Ivan nagajivo.

Martinu se sicer dozdeva, da se Ivan šali, saj ptiči niso bili živi, tudi niso imeli dlake; a vendar ne vé, pri čem da je. Za okusne kljunače odškoduje se s polhi.

Ivan naredi iz žice zanjko, pa jo nastavi k špranji in tolaži Martina: »V prihodnje nama ne bodo ptiči frčali iz izbe, prej v izbo.«

Prihodnje jutro je prva Martinova pot v izbo. Vrne se pa takoj — pljuvaje pred se. »Lepega ptiča sva ujela; za vsak nos ga je dosti, ali pa še preveč.« Ivan najde v zanjki ujetega dihurja, ki se je hotel navečerjati kakor prejšnjo noč. Martinu veli, naj ga odere, kajti njegova koža se lahko dobro proda.

Na isti način ujameta tudi dve kuni. Te ste bili Martinu ljubši, ker si ni bilo treba pri odiranji zavezovati nosa, kakor pri prvi »grdobi«. Tako je vedno imenoval dihurja.

Lepa mrzla jesen je kaj ugodna Ivanovemu tesanju. Zadnji čas mu tudi Martin vrlo pomaga. Že imata strešni oder sestavljen nad Jazno dolino. Ko zmrzne zemlja, spravita ga z malim trudom do kočje sredi dola. Več truda prizadelo je

stavljenje odra na hišo, a polagoma sta zvršila tudi to prav srečno in Ivan ga je mogel pokriti z nakrojenimi deskami. Med tem je hodil Martin zopet na lov in se preskrboval z živežem za dolgo zimo. Pri debelem, votlem deblu pa je enkrat hudo naletel. Misleč, da tu prebiva star godrnjač polh s svojo obilno družino, podrega s palčico v duplo. Ta hip vsuje se mu v obraz tropa divjih bučel. Preplašen maha okrog sebe in zbeži domu. Daleč spremile so ga razkačene bučele in hudo opikale. S klubukom okrog sebe mahaje priteče do Ivana v dolino, ki ga tolaži in mu puli žela. Drugo jutro je Martin zelo otekel v obraz. Jezi se nad bučelami.

»Ne jezi se!« tolaži ga Ivan. »Vse bučelice, ki so te pičile, poškodovale so se vsled tega tako, da so morale umreti.«

»I no, branile so svoj dom, kakor sem ga branil jaz pred cigani.«

»Takrat, ljubi moj, si bil pravi sršen.«

Martin obveže si otekli obraz, Ivan pa pripravi netila, kresilne gobe, sekuro in zbije iz desk pripraven panj.

S tako pripravo napotita se po bučele.

»Stoj, zavpije Martin videč osodepolno duplo, tam-le so!«

Ivan ukreše ogenj, pa zakadi pri luknji divjim bučelam. Razsrjene bučele šumé hudo nekaj časa, pa končno jih umiri gosti dim. Na to zamaši Ivan prvotno luknjo in preseka nekoliko više drugo. Tje pristavi panj, v kateri se preselé bučele popolnoma mirne, kar se je Martinu kaj čudno zdelo.

Ko so bile bučele spravljene, razširi Ivan luknjo in privede iz nje sat za satom.

»Lej Martin, tu je več medu, kakor ga potrebujeta dva panja bučel čez zimo! Dobra polovica bo tedaj ostala

nama!« Doma spravita nabrano strd v izbo, panj bučel pa v podstrešje, kamor jih bodeta lahko hodila pitat.

Potem otreseta hruško v Dolgi dolini, in spravita drobni sad, ki jima bo dobro služil v dolgi zimi. Peči ni bilo od nekdanj v Kólarjevi koči, zato pa po vipavski šegi tem večje ognjišče v kuhinji. Tu je bil prostor, kjer so molili, jedli, posvetovali se, počivali, sploh vse, le spali so v sobi. Ivan je spoštoval staro navado, kljub temu pa vendar spoznal, kako potrebna bi bila peč za zimo. Za to delo ponudi se Martin. Nanese ilovice, nažge opeke in sezida v hiši še dosti čedno peč, med tem ko je Ivan podiral ozidje pogorelega hleva. Bilo je namreč po svojem grdem licu obema na poti. Kurjavo sta imela prav blizu, kajti bila je le severna stran Jaznega vrha gola, na drugih straneh pa je segalo grmovje v dolino.

»Jutri je tvoj god, Martin; letos ga boš praznoval drugače, kakor si ga dose-daj. Morebiti bodo spomini na nekdanje veselje vzbujali žalost v tvojem srcu.«

»Nikakor ne. Zakaj sem pa mož, čemu sem bil vojak, ako se ne bi mogel sprijazniti z novim najinim življenjem? Nikdar nisem mogel trpeti pri vojakihih takih tovarišev, ki so vedno pravili, kako jim je bilo doma in se niso mogli privaditi novim navadam in razmeram.«

»Ti si mož zame in za Jazni dol. Bog ti torej daj še mnogokrat martinovati, zlasti veselo pa jutri, dragi moj!«

Martin nekako maje z glavo. »Ne vem, kako bo jutri. Po snegu diši.« Proti večeru začelo je v resnici snežiti.

Martin je bil odšel v Dolgo dolino po opravku, Ivan pa pospravlja okrog hiše. Mrači se že in misliti je treba na delo-pust. Mrak in sneg prisilila sta tropo divjih gosi, da so se vsedle odurno kričaje pod Ostri vrh nad Jaznim dolom.

Ivan jih zapazi takoj, vzame puško, ki je bila vedno nabita. Previdno se bliža košati bukvi, kjer so bile obsedele. Dobro pomeri in ustrelj.

Kričaje dvignejo se oplasene gosi v zrak; štiri obstreljene pa se mečejo pod drevesom po tleh. Zelo zadovoljen je Ivan s svojim uspehom.

Ko Martin zasliši strel, priteče in vidi Ivana, ki pobira težke ptice. Veseli ga nepričakovano vezilo. Ponosen postavi drugi dan na mizo okusno prirejeno Martinovo gos. Bilo je za oba godovanje veselo in želela sta si še mnogo takih godov.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

III. Lov na zajca.

Če tudi ni znal Rudolf Tanki pravi nič streljati, nastavlil je neko zimo vendarle seneno vabo na vrt, da bi mu na ta način prišel zajec pod roke. Vsako noč je hodil gledat, če ga čaka kaj divjačine.

»Bleda luna jasno sije,
Tanki misli na svoj lov.«

Nekega dne prinese hlapec Mihi iz gozda čisto zmrznenega zajca. Miha ga postavi po koncu v odpravnikovo vabo. Po noči pokliče k sebi postiljona in mu pravi, naj gre pogledat, ali ni na vrtu zajec, njemu se je ravnokar tako videlo. Postiljon hitro opravi in pride nazaj povedat, da je res zajec pri senu. »Brž pokličite g. Tankega!« veli mu Miha. Tanki hitro skoči po koncu, vrže suknjo nase, leti na vrt, pomeri in — zajec obstoji, kakor je stal pred strelom. Tanki leti ponj, zagrabi ga in prinese poštarju. Ta zajca najpred nekoliko raztegne, ker ga je mraz vsega skrčil, in reče Tankemu: »Prvega zajca, ki ste ga ustrelili v svojem življenji, bode te pač poslali svojemu bratu v Gorotan?«

Tanki bi ga bil gotovo poslal, ko bi ne bila še tisto jutro dva psa zajca

raztrgala. Sicer se Tanki kislo drži vsled te nezgode, vendar se tolaži s tem, da to pač ni bil prvi in h krati zadnji zajec, ki ga je srečno pogodil.

Necega jutra — bila je ravno nedelja — zajec zares pride. Tanki vstrelj nanj in gre to srečo hitro naznanit svojemu gospodu. Miha ga vpraša: »Ali ste ga pa tudi zadeli?« Tanki odgovori: »Nisem šel pogledat, grem potem, ko pridem iz cerkve.«

Med tem, ko je bil Tanki pri božji službi, gre Miha pogledat na vrt in spozna, da odpravnik zajca še zadel ni. Na to gre v hlev, nareže kravi žilo v repu, vjame kri in jo gre potrest od vabe po vrtu do sosedove hiše in v njegovo vežo. Tanki prišedši iz cerkve hiti pogledat, kako se mu je posrečil prejšnji strel. Kmalu se vrne k poštarju: »Zajca sem zadel, kri sem videl, a zajca ni nikjer!« Miha ga vpraša: »Ali ste pa tudi šli za krvavo sledjo?« »To mi pa ni prišlo na misli,« odvrne Tanki bolj zadovoljen in se poda zopet na vrt. Kmalu na to nastane velik hrup in vrišč v sosedovi veži. Tanki kriči: »Moje ga zajca sem!« toda sosedu se še sanjalo ni nikoli o njegovem zajcu. Ker je Tanki le prehud, pokliče ga Miha

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

VII. Zima.

Na Martinov dan zjutraj je bilo snega do kolen. V takih krajih, kakoršna je »Gora«, sneg mnogokrat zapade nagloma in tudi na debelo. Ljudje so ga privajeni in se ga ne vstrašijo, akoravno jih čakajo razne težave, katerih prebivalci mest in planjav ne poznajo. V takih samotah in na taki višini ima ostra zima z debelo sneženo odejo nekaj posebnega, zanimivega, rekel bi pesniškega. — Martin se ga je razveselil in ni si mogel kaj, da ne bi prav z mladostno gibčnostjo začel gaziti tje in sem okoli hiše. Dopoludne sta šla oba v gozd in znosila domu nekoliko nakopičenega mahu in praprotja za razne potrebe, zlasti pa, da bi zamašila vse špranje. Kako jima je dišala južina opoldne — okusno prirejeno gosje meso! Žejni grli sta poplaknila s sladko medico in to je razvezalo Martinu jezik, da prične hvaliti čez mero prijetno življenje v Jaznem dolu. »Morebiti ga ni človeka srečnejšega od naju. Hvala Bogu, za zdaj pač ne vem, česa bi mi manjkalo. Zdrav sem, lakote mi ni trpeti, razun Boga in tebe ne poznam gospodarja.«

»No, kar se mene tiče, jaz sem ti tovariš, ne pa gospodar; ne veva pa, kakšne skušnje nama je še Bog prihranil, zato se ne hvaliva prekmalu, da se naju ne polasti prevzetnost ali lenoba. Dokler bodeva rada delala, dokler se zaneseva trdno na previdnost božjo, ne bode se nama slabo godilo. Seveda, najino življenje ne bode zložno in tako redno, kakor je v mnogih hišah, kakor je pri bogatinih. A imelo bode druge prijetnosti in upam, da nama bode donášalo pravo srečo. Saj jo iščeva po

pravi poti, in želje najine niso prenapete. V sreču mir, veselje in pogum — to je vse, česar potrebujeva za srečo, in to imava, kaj ne da, Martin?«

»Upam da«, odgovori Martin in se tovarišu prijazno nasmeja.

Zunaj sneži še dalje, moža pa delata v topli hiši sklepe za prihodnost.

»Dolgo nama je prizanašala zima, zdaj pa je le tu. Lej, Martin, kako burja nanaša sneg v dolino! To naju ni iznenadilo. Hišico sva pokrila, peč imava, za drva nama ni treba skrbeti. Za zdaj imava trsk, pozneje pa, ko se bo utrdil sneg, dričala bodo drva tem lažje sem doli.«

»Po led bo zdaj težje hoditi«, hoče reči Martin, pa spomni se v tem trenutku, kako bedarijo bi bil izustil. Prime se za usta. Janez, ki je Martinovo misel uganil, reče: »Po led nama ne bo treba hoditi, saj imava snega v obilici! Koliko pa imava živeža?«

»Moke in soli bo komaj še za teden, fižola, ki si ga prinesel iz Trga, bode morebiti še za šestkrat v pisker; suhe hruške pa bodeva lahko glodala do sredi zime. Kaj pa naredim z divjimi gosmi?«

»Gosi boš jutri oskubel, razsekal in nasolil, potem pa jih bova dejala v dimnik. Do zdaj sicer še nisem imel v ustih okajene perutnine, vendar mislim, da bo užitna.« — »Kje pa dobiva moke in soli?« vpraša Martin.

»Ravno sem mislil na to. Denarja sicer nimava dosti več, pa za tri kože, med temi dve kunini, dobilo se bode precej živeža. Ta teden morava izhajati s svojo zalogo. V nedeljo bom govoril s kupcem v vasi zastran kož, v ponedeljek pa greva po moko in sol.« Pri tem je ostalo. Kupec je rad zamenjal

sol in moko za kože, saj je naredil še lep dobiček.

Jazni dol bil je tako preskrbljen z živežem do božiča in še dalje. To pa je bilo tudi treba. Nastala je debela in mrzla zima, tako da je smel biti vsak vesel, kdor je imel toplo sobo, kakor naša gorjana. Martin je pridno metal v peč, saj kurjave ni manjkalo. V sobah zdaj ni bilo zapaziti najmanjšega nereda. Stari vojak Martin je postal vzgledna gospodinja. Kakor zlato svetilo se je v spalnici razpelo iz brona. To in tri svete podobe na steklu je spoštoval Ivan tako, kakor njegov rajni oče. Nad srednjim oknom je bila podoba presv. Trojice, nad mizo zadnja večerja Zveličarjeva, na nasprotni strani pa sveti Jurij na konju.

Ker sta imela naša moža za delo mnogo časa, rabila sta ga za potrebna opravila in nista se sramovala nobenega. Ivan sam je navadno svojega tovariša v delu vadil in poučeval, kajti bolje je vedel, česa je treba, akoravno je Martin imel več ročnosti in spretnosti, zlasti v črevljarstvu. Tako n. pr. je Ivan prirezoval platno v Trgu nakupljeno, šivala sta pa oba in si napravljala perilo. Težko da bi bilo ukrojeno vse mojsterski, toda trdno je pa bilo, trdno! Iz polhovich kožic naredila sta si kapi, in si podšila suknji. Ivan je naredil tudi široke krplje za-se in za Martina. Bili so neobhodno potrebni, brez njih bilo bi težko gaziti sneg.

Časih se je moral Ivan prehoditi, da je poravnal visoko svoje truplo, ker predolzelega počitka ni bil vajen.

Pred takim sprehodom je naredil iz strupenih korenin, ki jih je jeseni nabral, strupene kroglice. Te je polil s polhovo mastjo in jih lisicam nastavljal. Na ta način sta imela o božiči že nad dvajset lisičjih kož, dokaz, kako

se je bil pomnožil rod zvitih tatic krog Jaznega dola.

Še za par tednov bilo je živeža v izbi; zanj se jima torej ni zelo mudilo; nastala pa je druga potreba, ki ju je kmalu po božiči prisilila iti na somenj v precej oddaljeno vas v Vipavski dolini. Obutev sta bila skoro popolnoma razdejala. Ivan je namreč slišal že od rajnega očeta, da se usnje v tisti vasi po ceni kupi, a lisičje kože se dobro prodajo.

Če se nama posreči kupčija s kožami, prineseva lahko živeža, kolikor ga še za ostalo zimo potrebujeva. Martin se je veselil, da bo spremljal Ivana, ker iz raznih vzrokov ne bi bil rad ostal doma. Ivan ne vidi nikakoršne nevarnosti za svoj dom, saj je hiša dobro krita in opažena, pa tudi dobro zaprta. Vlomiti bi ne bilo lahko. Ognja varuje jo sneg, ki jo pokriva na debelo. Hudoznih ljudi se v tem času v Jaznem dolu tudi ni bati.

Proti večeru istega dne vračata se naša sejmovalca dobro obložena v Jazni dol.

Za lisičje kože je kazalo iz početka kaj slabo. Kupci, katerim sta jih ponujala, obetali so zanje kaj malo. Ivan se že misli vrniti s kožami, pa brez potrebnega usnja. Tu vidi prihajati sivo-bradatega resnega moža, zavitega v širok plašč. Že po svoji zunanosti vzbuja ravno došli sejmovalec občno pozornost. Kam neki gre? Približa se Ivanu in ponudi za kože takó veliko vsoto, da ga vsi prisotni z Ivanom in Martinom vred nezaupljivo gledajo. Tujec našteje brez razgovarjanja obljubljeni vsoto in odide s kupljenim blagom. Ko sta se pod težkimi bremenami vračala domov, bile so njune misli še vedno pri tujem možu. Kako čudno sta si podobna ta dva moža! »Da, prav tak je bil oni . . . in vendar kak razloček!« Tako je govoril

Ivan sam seboj, potem prenehal, in zopet je poluglasno nadaljeval: »Ni skoro mogoče, da bi današnji kupec bil on sam. Tak hudodelec! Ta pa je nekako višje bitje. Bog vedi, kdo je!« Gotovo so rojili Ivanu spomini iz prejšnjih časov po glavi, kajti ves je bil zamišljen.

Skoro enako se je godilo Martinu. »Videl sem ga že enkrat, pa kje? kje?« Tako se je vpraševal, pa zastonj iskal odgovora v svojem spominu. Ko sedeta doma za mizo, prime se Martin z obema rokama za glavo.

»Zdaj vem, dobro vem, kje sem ga videl. V Ciganski jami, kjer me je rešil gotove smrti. Ti buča neumna, da si mi tako pozabljiva!«

Ivanu se ni zdela Martinova misel neverjetna. Isti dobri mož, ki je rešil jeseni Martina smrti, hoče ga rešiti zdaj lakote s tem, da preplača desetkrat njegovo blago. Mogoče je pa tudi, da je vse to bolna Martinova domišljija. Zato reče Ivan: »To je skrivnost, ki je zdaj ne moreva razkriti; morebiti se razkrije kdaj sama po sebi, ko se tega ne bova nadejala.«

Drugi dan je črevljarsko delo obema dalo opraviti. Martin je bil dovolj izveden črevljar. »Le poglej moje kopito, moje enakomerne šive,« reče Martin in kaže ponosen iztesano kopito in pričeto delo. Prisvojil si je bil to ročnost pri vojakih. Ivan mu te zasluge ni odrekal, temveč hvalil je njegovo delo, pa prevzel za ta čas nekaj gospodinjstva. Tako jima je potekla zima. Zdelo bi se komu enolično, ali naša moža nista bila teh mislij. Vsak dan je imel svoje delo in nista se dolgočasila. Mnogokrat sta vzela v roko tudi kako knjigo; dobila sta med drugimi stvarmi tudi stari evangelij, ki je bil od pamtiveka pri Kólarjevih kot nekaka svetinja še od škofa Hrena sem. To knjigo sta najbolj spoštovala

zaradi njenega domačega jezika. Pa tudi par nemških sta imela seboj, ker sta se bila pri vojakih oba za silo naučila tega jezika. »Žalibog, da ni mogoče dobiti slovenskih knjig«, pravi včasih Ivan. »Pa upajmo, da bode polagoma boljše. Nekateri kmetje v naših krajih so nekako nezaupni proti šoli, ki se bode kmalu tudi v Črnem Vrhu začela. Duhovni gospodje so sicer že od nekaj poučevali nekatere otroke, a pravega reda ni bilo, ker mnogi stariši ne marajo za lepo besedo, siliti pa duhovstvo ne more. Naša modra cesarica pa je začela skrbeti tudi s primernimi postavami za šole. Bog jo živi še dolgo!« — »Bog jo živi, našo cesarico!« pritegne Martin, ves navdušen zanjo, toliko bolj, ker jej je služil kot vojak.

Taki so bili njuni pogovori, taka njuna zabava. Nedelja jima je pripravila nekoliko spremembe. Največ pa božični prazniki, katere je skušal obhajati Ivan po starih šegah. A zaradi pomanjkanja raznih potrebščin bilo je praznovanje zelo skromno.

Bila sta včasih oba kaj priprostega, rekel bi otroškega srca. Koliko veselja je imel Ivan s staro leseno uro, katero je našel ob svojem prihodu polomljeno na tleh. Takrat jo je spravil na varen kraj, zdaj pa jo vzame zopet v delo in jo popravi. Martin, ki noče za njim zaozati, izrezlja lesenega žagarja, vžge mu z razbeljenim žebljem črna usta, debele oči in črne gumbe na suknji. Za hlače ugajala je staremu vojaku najbolje bela prvotna lesena barva, suknja morala je biti rumena, ker zunaj češminovega lubja ni imel drugega barvila. Klobuk mu je počrnil z ogljem. Če je obtežil dolgo žago s primerno težkim lesom in žagarja postavil na polico, pričel je njegov leseni delavec kimati, kadarkoli se ga je kdo dotaknil. Martin se je pogovarjal

ž njim toliko rajše, ker mu je žagar pri- kimal na vsako vprašanje. — Iz usnjatih ostankov naredila sta meh in v kuhinji malo kovačnico. Tam kujeta motike, krampe in drugo poljsko orodje.

Treba je tudi v resnici bilo oskrbeti poljskega orodja, kajti glavna njuna skrb je morala biti za poljedelstvo. Spomlad je pa vedno bližje prihajala in nekatera njena znamenja so se že prikazovala. Nekateri dnevi so bili v dolini že precej gorki in sneg se je naglo tajal. Kako rada sta pohajala naša možaka pred hišo, kjer je sneg najprej skopnel in je nastala prijazna tratica. Kmalu so se tudi na drugih solnčnih mestih prikazala gola tla in nenavadno veselo čustvo je začelo navdajati oba Jaznodolca. Saj je pač prestana največja težava, prva zima je prebita in odslej jima bode z božjo pomočjo šlo boljše in glajše.

Nekega dne reče Ivan: »Strdi imava še; toda čebelam bode ugajalo, če se

malo prezračijo. Tudi že dobé lahko hrane na vresji, ki cvete na prisolnčji. Nesi tje panj, pa z listjem ga dobro zadelay; noči so še mrzle.« Kakšna radost je bila za Martina, ko so jele frčati čebele na vse strani, a njega so pustile popolnoma pri miru. Za nekaj dni dišal je panj kaj prijetno, da je bilo veselje Martinovo vedno večje.

Skopnel je sneg krog Tople jame, dasi je bila na senčni strani. Pozneje se je odkrila solnčna, in še le, ko je začela peti kukovica, tudi senčna stran. Sedaj se je pričelo veselo življenje v Jaznem dolu. Od jutra do mraka odmeva v dolino žvrgolenje gozdnih ptičev, ki si znašajo gnezda. Ivan in Martin trebita, gnojita, prekopujeta njive, valita in razbijata kamenje, požigata grmovje in mah; pričela se je setev.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

VII. Samomorilec.

Marsikateri dijak, ki ostavi srednješolske študije zgrešivši svoj namen zaradi te ali one nezgode, poskuša se pozneje v raznih stanovih, ne da bi do konca svojega življenja prišel do pravega poklica.

Take vrste človek je bil rajni Tonček K r o k a r. Iz ponesrečenega dijaka postal je vojak; doslužen vojak je dobil kmalu službo gospodarskega strežaja. Odloživši strežajsko obleko uvrstil se je med diurniste. Nazadnje pa je bil veliko let pismo-

noša pri Mihi Gorenjskem. Pri njem je imel prosto stanovanje in tudi hrano, ko je bil še diurnist.

Mož se je čutil vedno nesrečnega. Svojo nezadovoljnost je skušal pregnati največkrat s požirkom močnega žganja. A s tem je bilo pomagano le za toliko časa, dokler se alkohol ni izkadil iz Tončka (kakor so ga navadno nazivali).

Vročega poletnega dne pride nenavadno hudo potrt domov iz pisarne. Le v tla gleda in videti je močno zamišljen. Kar se vstopi pred poštarja rekoč: »Jaz sem življenja sit, najboljšje je, da se sam

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

VIII. Čuvaj.

Ko sta nekega dne opoludne pojedla skromno južino, stopi Ivan čez hišni prag, kar vidi prihajati tropo ciganov sem od jame. Eden izmed njih vleče na vrvici velikega, dobro rejenega psa jelenaste dlake.

Ivan malo osupne in ostane na pragu. Spomni se, kako grdo so cigani ravnali preteklo jesen z ubogim Martinom, koliko žalosti so prizadeli tudi njemu.

Najprej se ga polasti misel, da bi se maščeval, a takoj prevladajo plemenitejša čustva v njegovem srcu. »Jaz jim odpuščam; sodi naj jih Bog.«

Človek bi bil mislil, da se bodo cigani po dvojnem zločinu ogibali Jaznega dola. Ker se ga pa ne ogibljejo, kažejo, da jim mora biti ta pot zelo priljubljena ali pripravna. Morda je pa to druga družba, ki o jesenskem zločinu ne vé, ali pa ima prejšnja družba tako široko vest, da jih ne moti med popotovanjem. Že se gnjetó pred Ivanom in beračijo. Najrajše pa bi videli, da bi se jim Ivan umaknil s praga in bi se prepričali sami, kaj je v hiši zanje. Toda Ivan se ne umakne niti za dlan, kajti dobro vé, kako predrzni tatovi so cigani. Najbolj nadležni hoče se pririti mimo njega v vežo, pa Ivan ga pahne nazaj rekoč: »Stoj dečko! Dokler sem jaz tu gospodar, ne boš stopil ne ti in ne kateri tvojih tovarišev čez prag; pa jesti vam hočem dati.«

»Martin!« kliče Ivan.

Martin se je bil skrtil za ognjišče in težko čakal, kdaj mu bo namignil Ivan, da naj udari na zločince; da bi jim odpustil, to se mu niti sanjalo ni. Na

prvi klic skoči v sobo po puško in z neznanu urnostjo je v naslednjem trenutku že pri svojem tovarišu, držeč svoje orožje proti prvemu ciganu, ki je bil lanske čete poveljnik sam. Martinu so se grozno zasvetile oči, ko zagleda svojega smrtnega sovražnika in bilo mu je, kakor bi bil v vojnem ognju med četo sovražnikov. Bog vedi, kaj bi se bilo zgodilo, ko bi ne imel Ivan dovolj hladnokrvnosti, da je mogel pomiriti tovariša.

Prime ga lahko za roko, ciganom pa zakliče z gromečim glasom: »Nazaj, komur je drago življenje!« Nepopisljiv strah obide cigansko četo. Kaj takega se ni nadejal nihče. Poguma taki ljudje, ki so vajeni tihotapstva, zvijač in tatvin, nimajo. Ko zagledajo Martina, o katerem so menili, da je že davno strohnel v jami, zgubé popolnoma srčnost in le: »mrlič, mrlič!« kričé kakor iz enega grla ter jo uberó, kakor hitro jih morejo nositi peté, proti vrhu v goščavo.

»Grda druhal!« govori Martin ves razvnet, kakor bi si hotel srd z besedami olajšati. »Sedaj beže ti strahopetci, ko se moreva braniti. A nepripravljenega človeka bi kar ubili. Zakaj nisva udarila nanje? Za njimi Ivan, za njimi!«

Ivan je drugače mislil. Ostal je bil miren in je sodil tudi previdno o sedanjem položaju. Ko bi mogla tudi maščevati se, ne smela bi sama delati si pravice, misli on in pravi Martinu:

»Ne bilo bi prav, Martin, maščevati se. Hotel sem jim dati pičle hrane kot beračem, tudi svetovati jim, naj se ogibljejo v prihodnje tega kraja, če nečejo, da jih v bodoče preganja kot požigalce. Lej, kdo dá ciganu dobro besedo? Kdo ga poučuje, kdo ga svari?

Nihče! Bodeš-li torej zameril mu, da dela, kar so delali njegovi očetje? Bogu prepustiva maščevanje!»

Martin se v tej zadevi ni vjemal z Ivanom. Veselilo ga je, da so cigani zbežali, ker drugače bi se bila sprla s tovarišem.

Veliki jelenasti pes, ki so ga bili cigani pritirali seboj, ni šel za njimi. Ivan ga zapazi in začne gladiti z roko, pes pa maha hvaležno z repom.

»Gotovo je imel prej boljšega gospodarja, kateremu so ga cigani odpeljali.«

Martin mu je prinesel jesti in pes je hodil za njim. Rad bi bil izvedel, kako mu je ime, torej ga kliče z raznimi pasjimi imeni. Ime »Filaks« ga vselej zdrami, tako so ga klicali.

»Kaj ne, Ivan, Filaks naj bode in obdržala ga bova; ciganski pes to ni, in kakor vidim, je dober varuh.«

»Najin tudi ni«, meni Ivan. »Ker pa je zdaj tu, naj bo nama gost in tudi varuh. Če se mu ljubi iskati si svojega pravega gospodarja, prosta mu je pot, privezovala ga ne bova, če pa mu bo po volji Jazni dol, naj počaka tu, dokler se ne oglasi njegov pravi gospodar.«

Filaks je postal kmalu domač in povsodi spremljal Martina.

IX. V potu obraza.

Toplo je sijalo solnce v Jazni dol. Ječmen in oves sta že zelenela na njivah. Ivan pa je sadil krompir nad Cigansko jamo. Kar priteče k njemu Martin rekoč: »Bučele hočejo uiti; a bojim se panj zamašiti.«

»Tega tudi ne smeš, gotovo rojijo! Prinesi mi rajе prazen panj, da roj ogrebem.«

Ivan se ni motil. V zraku vidi roj križem letajočih bučel. Nekatere so že sedle na bližnjo smrečico. Večji in večji postaja na veji kepa bučel. Nazadnje sedejo še druge.

»To je prav, da so se vsedle tako nizko. Zdaj mi pa pomagaj, da spraviva roj. Solnce je precej vroče, bučele so še malo divje, utegnile bi nama pobegniti.«

Kmalu je spravljen roj v panj; Ivan ga položi v senco.

»Jutri je somenj v Rovtah«, reče Ivan proti večeru istega dneva. »Ostalo mi je še nekaj denarja, ki sem ga dobil za kože. Vtakniti ga moram v blago. Pripravi mi lisičjih kož, kar jih še imava!«

Drugi večer gré Martin Ivanu naproti, Filaks pa je moral ostati doma za varuha. Vrh Jaznega dola zauka Martin, da se razlega daleč na okrog. Tam doli v rebru oglasi se Ivan. Martin ga ugleda, ko je ravno krenil mimo strmega roba. Tu stopa s šibo v roki, pred seboj poganja tri bele ovce.

»Prav za prav mi je danes spodletelo«, pravi Ivan. »Upal sem, da prodam dražje svoje blago, in da bom mogel za njegovo ceno in za prihranjeni denar kupiti kravico. Dobil sem pa zanje tako malo, da sem komaj mogel plačati le-te ovce.«

Prvo noč so prenočile ovce zunaj hiše in Filaks jih je varoval. Drugi dan naredil jim je Martin iz kolov in desek hlev za prvo potrebo. Pasel jih je Filaks nad njivami, Martin pa je hodil gledat vsak trenotek za njimi. Tudi je iztrebil Ivan ne daleč za hišo neko jamo »lokev« imenovano, v katero se je nabirala dežnica ter bila za napajanje živine. Prav veliko vode se je nabralo v tej lokvi, pa tudi potrebovala sta jo bodisi za ovce ali za čedenje, ali za namakanje kakega sadeža.

Ko je bilo polje obdelano, posvetovala sta se tovariša, in Ivan reče:

»Zdaj imava ovce; ako Bog dá, dobiva pozneje tudi kravico; zidajva torej rajе hlev. Kamenje imava, drva tudi,

in za apnenico je zdaj najbolj pripraven čas.“ Martinu je bil tovarišev nasvèt po volji, zato skleneta takoj pričeti delo.

Ivan zloži v ta namen veliko sklado kamenja, Martin pa vlačí drva, zraven pa pazi na ovce. Noč in dan gori in poka v apnenici. Bog jima je dal lepo vreme; ob prvem dežju pa nagasita veliko jamo apna, lokev jima je dobro služila.

»Takoj morava pričeti zidanje in držati se sledečega načela: Hlev naj stoji oddaljen šest sežnjev hiši nasproti. Prostor med hišo in hlevom zagrādila bova s precej visokima zidovoma ob koncih poslopij. Vrata iz hleva naj bodo zaradi varnosti proti hiši obrnena; tako dobiva prostorno dvorišče. Izhod iz dvorišča naj bo iz srede proti severu. Kaj praviš na to, Martin?«

»Prav dobro! Hišo pa bova pobelila, kaj ne?«

»Gotovo, in to najpreje. Zato se mi je še najbolj mudilo za apno, ker me je osmojeni zid vedno bodel v oči.«

Ivan prične zidati; Martin pa mu nosi skupaj gradivo in delo hitro napreduje.

Le nekaj jezi Martina. Zaradi obilnega dela še ni imel do zdaj potrebnega časa, da bi bil naredil nad njivami plot; pa saj ni mislil, da bo že letos potreben. Ovce vhašale so na zelene njive in Filaks, sicer dober varuh, ni mogel vselej razumeti, zakaj bi se ne pasle v žitu, če jim diši.

»Žito bo kmalu toliko odrastlo, da ovce ne bodo več silile vanj«, tolāži ga Ivan, in tako je bilo.

Pride vroče in suho poletje. Žalostno sta gledala, kako jima suša in črvi uničujejo s trudom obdelano polje, zlasti oves in ječmen. Edino upanje jima je bil krompir in fižol v senci na južni strani. Ta stran je imela tudi v suši potrebno mokroto.

Še pred žetvijo je dovršeno seveda priprosto in brez umetnosti, toda trdno zidanje. V Dolgi dolini teše Ivan strešni oder za hlev, ki mora biti še letos za silo pokrit.

V največji vročini odpravi se Ivan na pot. »V Ljubljano moram«, reče Martinu — pripravljen za odhod; »imaš-li kaj za mojega Alfonza?«

»Za Alfonza? Lej, lej! večkrat sem že mislil nanj, tudi zadnjič, ko sem bil na Ostrem vrhu, odkoder se prav dobro vidi Ljubljanski grad. Pa kaj bi mu dal? Že vem, tiste voličke in konjičke, ki sem jih po zimi izrezljal, pa tudi žagarja zraven. Nesi mu jih, gotovo se bo rad igral z njimi, gotovo že nosi hlačice, oh, kako rad bi ga videl!«

»Za to je še čas«, reče Ivan in odide.

V drugem nadstropju neke hiše na Starem trgu v Ljubljani je stanovala vdova Jera. Njen mož, ki ji je umrl pred dvema letoma, jej ni bil zapustil niti otrok, niti premoženja, bila pa je Jera dobra šivilja.

Pri tej vdovi vidimo zopet Ivana takole pogovarjajočega se:

»Potrebno bi bilo«, méni Jera, »da mi preskrbite dečkov rojstni list, da se izkažem z njim, če bi ga kdo zahteval.«

»V takem slučaju izgovorite se name, ki hranim Alfonzov rojstni list, pa ga ne mislim izročiti nikomur, pokazati pa le, kadar bode to neobhodno potrebno.«

»Odšli ste zadnjič tako hitro, da vas niti za dečkove stariše nisem mogla vprašati.«

»Tega vam tudi danes ne povem. Zadržuje naj vam, da sem dečka potegnil iz vode in tako rešil gotove smrti. Privedel sem ga s težavo tu sem.«

»Imam ga tako rada, kakor bi bilo moje lastno dete, ne mogla bi se ločiti od njega; saj vidite, da svojih nimam.«

»Da, to mi je povedal neki bivši tovariš, ki vas dobro pozna. Ta mi je

pokazal tudi vaše stanovanje. Saj veste, jaz možak ne morem imeti otroka pri sebi; naj bode torej: kakor mu hočem jaz biti oče, bodite vi njegova mati!»

»Alfonz!« — pokliče vdova na tleh se igrajočega, lepega, svetlokodrastega dečka — »kdo sem jaz?«

»Ti si mama.«

»Kdo pa ti je prinesel konjičke in voličke?«

Deček molči.

»To je oče«, pomaga mu ona.

»To je oče«, ponavlja deček.

»Imaš li očeta rad?«

»Rad«, odgovori deček ter priteče k Ivanu, ki ga vzame v naročje in mu gladi kodraste lase. Solza veselja utrne se mu na očesu.

Ivan se je prepričal, da je sirota v dobrih rokah in ves vesel ga je poljubil drugi dan pred odhodom. Z Jero je poračunal dosedanje male stroške ter obljubil, da bo prihodnje leto zopet prišel.

»Ne smem ji povedati, da je nedolžno dete ubijalčev sin, sicer bi morebiti ponehala njena ljubezen, ali pa bi to pozneje pravila dečku, kar bi mu grenilo mladost. Nihče, razun mene, tudi Martin naj ne zve te skrivnosti, in z menoj naj bo pokopana! Tudi se ne dotaknem premoženja, ki ga bode otrok podedoval, ako ne zapade državi. V uboštvu naj vzraste, kakor sem vzrastel jaz. Tudi ubožec more biti srečen.« Tako je sklepal Ivan po dolgi poti proti domu.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

VIII. Zaspanec.

Tonček Krokar je bil velik prijatelj nekaterim gosposkim navadam, pa tudi razvadam. Med družimi se je polagoma privadil vsak dan po kosilu malo posmrčati.

Necega dne so imeli pri Mihovih ravno čevljarje. Po kosilu jih Tonček vpričo poštarja lepo naprosi, naj ga gotovo pokličejo o pravem času, ker ima danes zelo nujno opravilo v pisarni in mora na vsak način ob dveh že sedeti pri pisalni mizi. To naročivši vleže se mirno, zaupaje zlasti na mojstra čevljarja staro zvestobo, na široko klop pri peči.

Kmalu potem, ko je Tonček dobro zaspal, zagrne Miha skrbno vsa okna, prižge svetilnico ter jo postavi pred začudene čevljarje. Kakor slučajno se na to Tončka malo zadene, da se zbudi in spregleda.

Kolik strah! Čevljarji delajo že pri luči, on pa danes popoludne še pisarne videl ni. Ves razkačen nad toliko nevljudnostjo posmoljenih čevljarjev, ker ga niso hoteli pravočasno zbuditi, začne se hudovati in togotiti in dirjati po hiši sem ter tje. Zares ne vé, kaj bi počel. Ves zmeden zagrabí stari klobuk in debelo palico, in lopne skozi duri ven na veliko cesto.

Kaj pa to? Svojim lastnim očem ne more verjeti! Ozré se proti severu, ozré proti jugu, pa — povsodi »tam za goro svetlo je«.

IX. Nenavaden učinek pijanosti.

Miha hrani še danes malo sliko, na kateri je Mihov rojak, čast. gosp. Jože Pečar, duhovnik lavantinske škofije, a sedaj vsled mrtvoudnosti že dvanajst let vpokojen, s prav strokovnjaško umetelj-

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

Drugo jutro po svojem prihodu iz mesta prižge Ivan bakljo pa gre v Cigansko jamo. Martin ga spremlja s krampom v roki. Že vhod je preozek za širokoplečnega Ivana. Treba ga je razširiti. Jama drži malo navzdol. Ko sta vhod v dolgosti dveh do treh seznjev toliko razširila, da se je mogoče klečé plaziti skozenj, hodita lahko dalje po koncu mimo skal iz sivega apnenika. Ivan zapazi, da so stene včasih gladko izprane; sodi tedaj, da se je v davno preteklem času odtekala tu skozi voda.

Čedalje večji prostor imata pred seboj, vedno bolj oddaljen sliši se odmev njiju stopinj. Ivan obstane in posluša. Nikakega glasu; le tu in tam pade debela kaplja od visokega oboka na tla. Desno stran prepregel je kapnik od stropa do vznožja, od njega čarobno odseva rudeči plamen baklje. Na levo so nakopičene sive skale, ki podpirajo velikanski obok. Pod nogami imata pesek in trdo skalo, tu in tam tudi mehka tla. Ivan zapazi dobro ohranjen odtis možkega čevlja. »Verjemi, Martin, da solnce ni trikrat zatonilo, odkar je tu hodil človek. Si-li videl koga priti iz jame zadnji čas?«

»Razven ciganov še nikogar; od tega je pa že par mesecev. Takrat so bili cigani brez izjeme bosonogi. Ivan, mene zebe, idiva nazaj!«

Istinito se je Martin tresel stoječ za tovarišem, kakor boječe dete za materjo. V primeri z zunanjo toploto je v jami res hladno, pa Martin se bolj trese od strahu, nego mraza.

»Na pol poti se ne smeva vrniti«, pravi Ivan, »mogoče, da te bom potreboval.«

Prehodila sta rov. Čeravno je tu vedno večji, vendar se njegova obširnost ne

more primerjati z orjaško votlino, v katero sedaj stopita strmeča. Skoro bi ne zadostovala luč plamteče baklje, da si ogledata visoki strop, izpod katerega žugajoč molé orjaške skale. Tudi širina na okrog je velikanska. Orjaški Ivan se čuti ničevnega, kakor nikdar, pred tem veličastnim delom božjih rok. Kakor v rovu, blišči se tudi v tej podzemeljski dvorani na desni strani kapnik, na levi pa je siva skala, iz katere se posiplje pesek. Tam na skali ugledata moža pepel in ogorke, sled za cigani. Od tu se je slišalo prijetno šumenje vode. Ivan gré za šumenjem. Visoko doli po skali šumlja precej močan vir kot kristal čiste vode, ki se pretaka dalje po belem pesku.

»Zdaj vem, kje je tvoj rešitelj takrat dobil vodo, da ti je rane izpral«, reče Ivan in se ozre po Martinu, ki je bil pokleknil pred belo skalo na pesek.

»Jaz pa sem sedaj spoznal kraj, kjer sem svojemu rešitelju pogledal v častiljivi obraz. Zdaj vem, da to niso bile sanje; lej tu razgreben pesek, ki je težil moje prsi!«

Ivan gleda kvišku, da bi našel pravi izvirek studencu. Sledi mu prav pod strop do debelih skal, mimo katerih mu zasveti od zunaj dnevna svetloba.

»Martin, Martin, kako srečen sem ravno danes! Našel sem za Jazni dol toliko potrebne vode. Najprej zahvaliva se zanjo Bogu! Med potem sem odlomil ta-le kos kapnika, ki ti precej določno predstavlja križ našega božjega Rešitelja. Dvigni se na moji rami, pa ga postavi na gladko skalo! Kadar boš pozneje prišel tu sem, vzdihnil boš k Njemu, ki te je rešil smrti po nepoznanem možu.«

Ko je bil Martin postavil na belo skalo križ iz kapnika in privalil k njemu nekaj kamenov, da je križ trdnejše stal, dvignila se je iz njunih radostnih prs goreča molitev proti nebu.

»Martin, pojdi ven k Topli jami, in meči vanjo kamenje; pa zakliči vanjo prej, da se bom mogel umakniti!«

Ko je Martin odšel, poskuša Ivan toploto vode. Bila je hladna studenčnica. »To mora biti pravi neusahljivi studenec«, sklene Ivan svoje preiskovanje.

»O, o!« se zasliši visoko nad votlino. Bil je Martinov glas. Kamen pridrči po skali in pade na mokri pesek. Zopet klic. Ivan šteje 1, 2, 3 — in kamen je zopet tu. To bi bila visokost zvonikova, sodi Ivan po času, ki ga je kamen potreboval, da je padel na tla.

Nenavadno vesel se vrne Ivan iz jame. To zapazi tudi Martin. »Že vem, kaj ga veseli. Vode sva pogrešala in sedaj sva jo našla, to ga veseli.«

»Voda bi že bila, a kdo naj hodi po-njo v to čarobno jamo? Sam ne bom hodil. Brrr! Stresa me, ko mislim na to. Rajše nosim led na hrbtu, kakor doslej, in če bi bilo treba, še dvakrat tako daleč.«

Tako prevdarja Martin in misli, kako bi grajal njegovo vodo in se odkrižal jame. Ko Ivan to spozna, reče mu: »Nič ne dé. Če nečeš ti hoditi v jamo po vodo, mora pa voda ven priti.«

Zadnje bi bilo Martinu zelo po volji, pa dozdeva se mu, da se Ivan šali.

Ta ni nameraval pošiljati Martina v Cigansko jamo po vodo. Kaj da je hotel reči trdčč, da mora voda iz jame, to bomo razumeli pozneje.

Studenec, ki ga je danes zasledil, bil je temelj, na kateri je opiral od nekdanj svoj načrt za zboljšanje kmetijstva v Jaznem dolu.

Jesen se je začela letos prej, kakor preteklo leto. Nad Jaznim dolom buči burja ter raznašava orumenelo listje. Martin striže ovce in pri tem delu jim ljubo pri-govarja, naj bodo mirne; Filaks pa straži in voha ostrižene, čudeč se premembi svojih varovank.

»Za letos, Filaks, končal si svoje pastirstvo, odslej morajo ostati ovce v hlevu.« Tako pové Martin tudi psu, ta pa mu gleda v oči, kakor bi ga umel.

Kmalu pa se vsilijo našima gorjanoma resnejše misli, zlasti Martina skrbi dolga zima. »Suša, suša, ta nama je požgala skoro ves pridelek. Le za živinico svojo sva dobila klaje dovolj, ako bi bila čreda trikrat večja, kakor jo imava. Slamo sem spravil, nasušil vejevja med šmarnimi mašami, to vse bode prav prišlo. Z bučelami pa nama bo težje. Zdaj imava štiri panje. Po letu so premalo nabrale, da bi se mogle preživiti čez zimo.«

»Ne, Martin! Danes zjutraj sem jih težkal, jeseni so veliko nabrale. Hribovske buče je jeseni skoraj toliko naberó, kolikor potrebujejo za zimo.«

»Najslabejše bo šlo nama«, jadikuje Martin dalje. »Žita ne smeva ni jedenkrat dejati v stopo, če hočeva pomladi sejati. Fižola nama ostaja komaj dva mer-nika, s krompirjem pa bova čez božič shajala. Ne žira, ne drobnic, ne polhov ni letos; lisic, praviš, da tudi ne bo, ker si jih lani dosti pokončal. Čemu nama poslopje, kakor grad, če bova morala po zimi lakote umreti?«

Ivanu so segle Martinove besede glo-boko v srce.

.S pičlim pridelkom ne bo mogoče shajati čez zimo, to je gotovo. Denar mu je pa tudi skoro pošel. Kar ga še ima, mora ga prihraniti za skrajno silo. Kdo bi mu kaj posodil na Jazni dol? Pozabil ni, da bi mu trški g. grof po-moči ne odrekel, če bi se drznil pro-

siti; pa prositi zdaj v najboljših letih — brani mu poštenu značaj. Tudi je grof po njegovem mnenju že storil toliko zanj, da se mu zdi predrzno, nadlegovati ga še dalje. Iz vsega sprevidi, da le od Boga more pričakovati izdatne pomoči.

Ko je bila zadnja ovca ostrižena, zapodi jo Martin v hlev in ga zapre. Ivan ravno spravlja volno, kar prične Filaks nenavadno lajati. Kmalu se slišijo tudi človeške stopinje.

X. Plemenita prenočevalca.

»Ali ste vi Ivan Kolar, gospodar v Jaznem dolu?« Tako vpraša Ivana tuj mož delavskega stanu, noseč na strani velik koš.

»Da to sem; kam meri vaša pot?«

»Prav k vam! Pismo imam za vas od trškega gospoda grofa, pri katerem služim. Jutri bo menda lov v tem kraju. Komaj sem vas našel, in noge so mi že pešale.«

»Vstopiva, prijatelj, da odložite in si odpočijete. Vidi se vam, da niste vajeni naših gorâ.«

Ivan stopi v hišo, za njim tujec in zadnji Martin, ki hoče tudi slišati, kaj piše gospod grof.

»Gotovo ste lačni? Martin, priskrbi kaj za pokrepčanje!«

Graščinski hlapec izvleče iz telovnika zapečaten pismo, in je dá Ivanu, ki najpoprej prebere za-se, potem pa pokliče Martina.

»Poslušaj, kaj piše naš gospod grof!«

„Zvesti moj Kolar

v Jaznem dolu!

Jutri proti večeru pridem s svojimi povabljenici, z lovci in gonjači, v Jazni dol, kjer bom prenočil. Ne imej nikakoršnih skrbij za jed in prenočevanje, in proti moji volji bi račnal, če bi si delal kakšne stroške.

Z Bogom!«

Grof L.

»Lačni pa le ne morejo spat iti«, reče Martin; »poglejmo torej v koš, kaj je notri

in česa nam bo manjkalo!« Spravil je na dan celo volovo četrt, dva hleba kruha in posodo riža, celó zavitek soli in zelenjave k juhi.

»Kakor vidim«, pravi Ivan, »imava vsega dovolj za tečno večerjo in več gospod grof ne zahteva, kakor se vidi iz pisma.«

»Martin, pri vojakihi si bil dober kuhar, upam, da svoje umetnosti nisi pozabil! Večerja bo tvoja skrb; jaz pa posnažim malo po hiši in pripravim prenočišča.«

Krompir s soljo se je graščinskemu hlapcu dobro prilegel; poslovil se je bil še isti večer od Ivana.

Preko Ostrega vrha prihaja gospod grof določeni dan v Jazni dol. Njemu na desni pa povabljeni gospod baron iz Gorice, prijatelj trškega gospoda grofa. Za njima gredó povabljeni lovci, konečno tudi gonjači, preobloženi z nastreljeno divjačino. S temi je prišla tudi tropa utrujenih lovskih psov, katere je Filaks sprejel že nad Toplo jamo.

»Bodite pozdravljeni, gospod grof v Jaznem dolu«, reče Ivan, ki je bil prišel naproti. »Vrata vašega podanika so vam odprta. Zapovedujte, in kar premore gorjanski dom, vam je na razpolaganje.«

»Lepa hvala, Kolar«, reče grof. »Iznenadil si me! Mislil sem, da bom našel napol podrto kočo, pa tu gledam krasen kmečki dom. Kar se tiče današnjega lova, niti sanjal ne bi bil o tako dobrem vspehu. Odkar ni tvoj rajni oče preganjal več roparskih lisic, bil nam je tu zajec bela vrana. Danes pa smo jih nastrelili toliko, da se mi smilijo ljudje pod težkimi bremenimi. Lisice danes niti videti ni bilo. To morava o priliki poračunati.«

Med tem pripelje Ivan svoje goste na dvorišče. Goriški gospod baron se je čudil, da moreta dva možaka v enem letu toliko podelati; videl je lani podrto

kočo, kjer stoji letos ta bela hišica in hlev z visokima zidoma, na dvorišču pa veliko sklado žlebu podobne opeke.

»Čemu vama toliko opeke«, vpraša grof, »saj imata z deskami dobro krito streho?«

Ivan bi bil kaj rad molčal, ker je hotel prihodnje leto gospode iznenaditi. V tem mu je nehoté pomagal Martin, ki je stopil v belem predpasniku, po vojaški šegi, tri stopinje pred gospoda grofa, pritisnil roki ob hlačni šiv rekoč: »Milostni gospod grof! Martin Koprivšek ponižno naznanja, da je večerja gotova.«

»Dobro Martin! Ali si bil tudi pri vojakih?«

»Da, gospod grof!«

»Si-li morda tam tudi včasih kuhal?«

»Da, gospod grof!«

»In tam sta se z Ivanom spoznala?«

»Da, gospod grof.«

Večerja je bila priprosta, in vendar plemenita gospoda nista mogla prehvaliti okusne juhe in mojstersko pečenega krompirja.

Ko so bili nasičeni ljudje, preskrbel je Martin tudi pse z ostanki. Filaks, svest si svojega dostojanstva, hotel je imeti red in zarenčal neuljudno nad

sitnežem, ki je hotel tovarišu odnesti kost. Ivan je bil ponosen na svoje imenitne goste, a ni zanemaril gospodarjevih dolžnostij. Pred jedjo in po jedi je molil, opazil in uredil vse, kolikor mu je bilo mogoče. Po večerji pa je kratkočasil goste pripovedujé o popotovanju križem širne domovine. A ne enkrat se ni pobahal, kakor se kaj radi bahajo s svojimi junaškimi deli bivši vojaki.

Ko je grof želel iti spat, peljal je Ivan plemenita gospoda v stransko sobo, kjer ste bili njegova in Martinova postelja čedno pregrnjeni. Drugi prenočili so na slami.

Drugo jutro vpraša grof Ivana, koliko lisic je končal preteklo zimo. Ta mu pove lepo število. »Torej sem tvoj dolžnik! Kadar potrebuješ smodnika, le pošlji ponj! Prihodnje leto, če Bog dá zdravje, obiščem te zopet. Do takrat pa mi bo še v živem spominu tvoja gostoljubnost in prijetna noč pod tvojo streho. Z Bogom torej, ne ogni se moje strehe, kadar prideš v Trg!«

Martin se je po vojaško obnašal tudi pri slovesu in vošil srečno pot dragim gostom.

(Nadaljev. prih.)

PRIJATELJA.

I.

Lep, jasen dan. Solnce močno pripeka in žge. In vendar glej, kako mrgoli vse po travnikih in ne beži v hladno senco! Sedaj je prilika za košnjo, sedaj treba se je nekoliko bolj potruditi, kajti če začne nagajati, ne neha ti z lepa nagajati.

Zato tako poje kosa, zato tako pada trava. Veselo pogovarjajo se kosci, in včasih gromovit smeh zadoni, da se

čuje daleč okoli. To so ti dečki! Oči se jim svetijo radosti in lica se jim zadovoljnosti žaré, ko vihté ljubljenko koso in sečejo in režejo zeleno travo, in trava uklanja se molčé in umira mlado življenje.

»Hoj, čujte! prekosimo Toneta«, zagromi čil in krepak mladenič, in

»Dajmo ga, dajmo ga!« oglasi se jih cela vrsta.

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. 8.

V Ljubljani, 20. avgusta 1888.

Leto I.

PELIN.

Samoten rasteš tu mi, pelin;
Na-té ne seda roj čebelin,
In nam okus je tvoj grenak.

A kakošna ti je soseda!
Kdor mimo gre, vrtnico gleda,
Nje vonj prijeten hvali vsak.

Jaz dal slovo sem cvetkam zalim
In tebe le, oj pelin, hvalim,
Okušam, vživam te vesél.

Ogradil bom te, skrbno čuval,
Pač trgal te, pa ne izruval,
Ti grenka, a zdravilna zel!

Ne boš me premotila sreča,
Le kratek čas duha mameča;
Krijoča za sabój gorjé.

Oj, jaz'se ne bojim pelina,
Le pridi, pridi bolečina
Ter čisti mi, krepčaj srcé!

Fr. Krek.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

XI. Blagoslov božji.

Le redki so bili taki dogodki, ki so motili vsakdanje življenje naših dveh gorjanov. Privadila sta se bila temu življenju popolnoma in nista pogrešala onih vednih sprememb, brez katerih bi mnogi ljudje še jeden dan ne mogli živeti. Toliko stori trdna volja in pa ona skromnost v mislih in željah, ki človeka ne goni do težko dosegljivih in nepotrebnih stvari.

Zopet je prišla zima, ki je bila deloma še hujša nego prejšnja. Mraz je z vso silo pritiskal okoli božiča na Jazni dol, in ko bi ne bila imela tako dobro popravljene kočé, bila bi jima trda. Z živežem je bilo treba tudi varčno gospodariti, a kljubu vsej skrbi zmanjkalo jima je moke sredi meseca prosinca. Pomagati si ni mogel Ivan drugače, nego da se je podal v Trg k grofu, akoravno ne lahko, in ga prosil turšične moke:

obljubil je, da vrne ali poplača o boljšem času. Seveda mu je grof z veseljem postregel in mu naročil, naj le pride večkrat po-njo. O plačilu ni hotel ničesar slišati, češ, da mu je najlepše plačilo Ivanovo udano srce. Ivanu ni bil sicer lahek ta korak, kdo se pač lahko poniža in pripozna svojo potrebo? Vendar spoznal je, da mu je dolžnost ohraniti si trdno zdravje s potrebnim živežem. Ako pa Bog pošlje revščino, tudi hoče, da se obrnemo do dobrih in imovitih ljudi, ki morejo pomagati. Lahko umevamo, da je bilo grofu v veliko veselje, da je mogel skazati se hvaležnega vrlemu Ivanu.

Pa ko je prišla taka stiska nad naša Jaznodolca, bližala se je vedno bolj tudi sreča in se naselila stalno v mirni dolini. Bila sta je vredna oba, ker nista prenašala z nejevoljo dosedanjih bridkostij.

Sredi hude zime sta prišla neko noč na obzidano dvorišče med hišo in hlevom dva lačna volkova, a nista mogla predrti v hlev, nazaj pobegniti čez zid tudi ni bilo mogoče, ker sta bila oba zidova precej visoka. Naša znanca sta namreč sneg metala vedno čez zid, ne da bi ga bila spravila od zunanje strani dalje od zidú. Tako se je nako-pičil visoko in volkova sta kaj lahko prišla na dvorišče. Ne bomo popisovali zanimivega nočnega prizora, ko sta se po lajanju vzbujena moža spravila nad zveri. Ne samo, da se ni primerila razun Filaksu, ki je zgubil po neprevidnosti pol ušesa, nikomur nobena škoda, posrečilo se jima je celó drugo jutro oba volkova živa vjeti in trdno povezati. Kako se je čudil temu lovec Urban, ki je hodil za volčjim sledom že več dnij, a tukaj na dvorišču videl tako krasen lovski vspeh, ne da bi bila počila puška! Dobrosrčni Urban svetuje, naj neseta živi zveri v Trst, kjer bi se utegnili

dobro prodati, on pa rad ostane tukaj v Jaznem dolu par dnij za čuvaja, saj truden je dovolj, njima pa tudi privoši, da si kaj opomoreta.

Na poti jima je bila sreča mila. Oglašivša se pri grofu v Trgu sta dobila lepo nagrado za zveri, v Trstu sta pa obe drago prodala posestniku zverinjaka. To je bila vesela pot za Martina, ko je tu pa tam pripovedoval, kako sta vjela volka! Nazaj gredé pa sta kupila lepo kravico, po kateri je Ivan zeló želel, zlasti ker je bilo doma dosti piče.

Tako se bližata tretji dan po odhodu Jaznemu dolu Ivan in Martin, zadnji noseč telička pred lepo rejeno lisasto kravo. Ivan nosi na hrbtu potrebnega živeža, za pasom pa še lepo število belih tolarjev, ki so mu ostali.

Sprejel ja je Filaks, kateremu je zvedeni Urban celil uho.

Okusno mleko bilo je odslej večinoma njuna hrana. Zato Martin ne more prehvaliti lepe liske in lepega njenega telička.

Bilo je krog svečnice istega leta. Zadnji del poprej ostre zime bil je skoraj prijeten. Gorki jug pobral je ves sneg in Ivanu se je zdel pripraven čas, pričeti to, kar bi po letu komaj utegníl. Martin ga spusti ob svetlem dnevu po vrvi v Toplo jamo. Ivan najde tukaj par sežnjev globoko močen vir, tisti studenec, ki ga je bil zasledil pred časom v Ciganski jami. Ogleda si ga in premeri votlino pod vrelcem. Kolika je bila radost Ivanova, ko pride zopet na dan in pové Martinu, kaj je našel in kaj namerava!

»Martin! najinih težav je konec. O stokrat hvala Bogu! Jazni dol bode imel dosti vode.«

Na to razloži Martinu svoj načrt. Akoravno se ta dela nekako nevernega, vendar spozna kmalu, da Ivanove misli niso sanje.

Takoj pričneta delo. Kopljeta najprej plitvo strugo, po kateri naj bi se pretakala voda okoli doline nad njivami in travniki čedalje nižje v lokev, ki sta jo izkopala pred Cigansko jamo. Nanosila sta veliko ilovice, uporabljevala kamenje in narejene opečnate žlebove, katere je grof preteklo jesen opazoval, ne da bi vedel, čemu bodo. Seveda je bilo za to delo treba precej časa. — Proti spomladi pa iztešeta iz močnih jelk hlode in je položita v Toplo jamo pod studenec počez. Nanje navalita najprej kamenja, potem pa vse luknje zadelata z ilovico. Sedaj se voda ni mogla odtekati po prejšnji svoji podzemeljski strugi. Zato je v votlini naraščala vedno višje, dokler ni prišla do onega odtoka, ki sta ga bila napravila naša junaka. Ta odtok seveda je bil precej globoko v zemlji, vendar ni bila ta globoka struga dolga, ker se je svet proti Jaznemu dolu precej strmo znižaval in tako je kakih šest sežnjev od Tople jame voda privrela v prosto nadzemeljsko pripravljeno strugo. Od todi je žuborela dalje, vedno nižje po žlebu v krogu navzdol do lokve pred Cigansko jamo, v katero se je vrec zopet izlival in po njej dalje odtekal. To je bil zopet vesel dan za Martina! Ukal je, kakor pastir na paši, ker voda je res prišla iz jame, kakor se je Ivan pred nekim časom po njegovem mnenju šalil. Nad vodotokom sta zasadila živ plot, ki je ločil višje pašnike od travnikov in njiv v nižini.

Kmalu se je pokazalo, kako modro je računal Ivan. Že pomladi se je videl dober uspeh zadostne vlage, še bolj pa v poletni vročini. Ko je spomladi drugodi pomorila slana zgodnji fižol in drugo občutljivo zelenjavo, ni naredila nikake škode v Jaznem dolu. Iz primerno tople, pretekajoče se vode hlapela je lahna meglica, ki se je vlegala nad Jazni dol

in odvrčala strupeno slano. Tudi poletna vročina in suša, ubogim gorjanom največje zlo, nista bili več nevarni. Treba je bilo le s kamenom zastaviti vodi tok in njiva pod njim je dobila od tam potrebne mokrote. Gnojila sta letos še boljše, nego lani, nasejala in nasadila sta v obilici raznega zrnja. Letina je bila v Jaznem dolu tolika, da nista mogla sama spraviti pridelkov s polja, ampak najela sta si nekaj dninarjev. Jeseni je zmanjkalo shramb za obile sadove. Ovce so se bile namnožile, nadejala sta se tretjega goveda in bučel prodal je Ivan letos osem panjev. Na dvorišču grebla je tropa na pol odraslih piščet, med njimi koklja in ponosni petelin. Zadnja dva prinesel je bil Martin spomladi domov iz vasi.

Ko je grof s svojim spremstvom po bogatem lovu pod Ivanovo streho prenočil, pričala je dobra večerja o blagostanju, ki se je bilo tako naglo naselilo v Jaznem dolu. Ivan je rad pripovedoval, da je z volkoma, če ne zlati, vsaj srebrni čas prišel v njegovo dolino.

Pri tretjem lovu pa je razkazal Ivan polni hlev goved in drobnice, katero je pasel že tretji ud hiše — domači pastir, ubogi deček, ki je imel samo še mater živo. Oba sta ga imela rada in deček ni jima bil nehvaležen. Živina je bila vrlo oskrbovana. Vodo je bil napeljal Ivan celó na dvorišče. Pri tej priliki se je izrazil grof, da ni poznal pustejšega bivališča, kakor je bil Jazni dol pred tremi leti, pa tudi skoro ne pozna sedaj lepšega, kakor je Jazni dol zdaj. Njegov plemeniti gost iz Gorice, ki je prišel vsako leto le-sem na lov, trdil je celó, da bi jesen svojega življenja kaj rad preživel v tej dolini, če ne bi moral zaradi družbinskih dolžnostij bivati v mestu. Pristavil je še, naj bi se imenovala odslej ta dolina Lepi dol, in

sam seboj je bil zadovoljen, da mu je prišla v glavo ta misel. Nihče pa ni bil tega bolj vesel, kakor Martin, ki je začel sam za-se hitro ponavljati: »Lepi dol, lepi dol.«

Mnogo je bilo še dela v Jaznem dolu. Stara drobnica obrodila je vedno redkejšo kaj sadú, zato je Ivan sadil in plemenil sadno drevje okrog hiše. »Ne dvomim, da bode sadje tukaj rastle«, pravi; »saj je dolina v zatišju in z vlažnostjo ravna po svoji volji, kakor nama je potrebna«.

S trdno voljo in vstrajnostjo pri delu priborila sta si naša gorjana potrebna kruha iz poprej puste zemlje. Še večjo vstrajnost potreboval je Ivan, da si je pridobil zaupanje in spoštovanje pri svojih soobčanih. Priprosti ljudje niso znali ceniti zarastkov na njegovem obrazu. On sam pa je preponizen, da bi se hvalil s svojo hrabrostjo, moški njegov značaj mu ne dovoljuje dobrikati se ljudem, ki se ga skoraj ogibljejo. Pozneje se le, ko je bila odstranjena skrb za obstanek in je imel tu pa tam priliko pokazati z dejanjem svoje blago srce, pridobil si je s časom splošno zaupanje in spoštovanje.

Seveda, zunanje se ta drugačna razmera ni kaj močno kazala. Saj je bil preveč oddaljen od svojih sosedov, da bi mogel čutiti njihovo prijaznost ali neprijaznost. K večjemu, da so ga ob nedeljah radi pozdravljali in pred cerkvijo

tudi obstopili možje, ki so se zanimali za njegove nasvete in njegove misli. Na dom pa niso mnogokrat prišli k Ivanu razun tedaj, kadar mu je treba bilo kake pomoči pri delu. Vendar je pa bil bolj domač, ko je bilo treba drugim pomagati. Tu mu ni bilo odveč delati celi dan sosedu; ko je prišel večer, je urno in neopažen zginil.

Kar je Ivan videl križem naše domovine, znal je uporabiti tudi doma. Imel je že lepo zalogo volne od domačih ovac, pa tudi kupoval jo je od gorjanov. Zdaj jo oddaja gorjankam, da mu jo predejo v dolgih zimskih večerih; druge pa uči in jim daje opredeno plesti v tople nogovice in jopice. Te prodaja v bližnje in daljne kraje, in gorjanke so mu hvaležne za lepi postranski zaslužek, ki jim ga je naklonil.

Martin je znal plesti lepe koške. Zdaj uči domačega pastirja nabirati leskovih šib, sušiti, krojiti in plesti iz njih lepo posodo. Mladina mu nosi izdelane koške, za katere vé Janez kupca. Tako je imel deček po zimi vedno obilo dela. Martin ga je naučil tudi čitati in pisati. Ivan pa mu je bil učitelj v krščanskem nauku, ker je bil resnejši od Martina. Slučajno se je zval deček Janezek: videlo se je v tej hišici, da se ljubezen ne ogiblje priproste koč, kajti Janezek je bil obeh ljubljeneč.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

XI. S Pivcem.

Miha je bil na plesnem venčku v Péčah pri Podkloštru. Ker takrat ni imel na

pošti odpravnika, moral je paziti, da se do dveh spet vrne s Koroškega domov. Zato po 11. ponočni uri ostavi veselo družbo ter se napoti sam samcat domov

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. 9.

V Ljubljani, 20. septembra 1888.

Leto I.

Brez sadú.

Saprt si, deček, v tesen stan;
A zunaj se odklepa
Brezmejen dom, priroda lepa;
Ljudij veselih zbor glasán
Hítí v ta dom čez hrib in plan . . .
Ti zreš kopněč v zelenje bodro,
V nebá strmiš poslopje modro,
Poslušáš petje drobnih ptic
In umeš njih vabeči klic!
Kako je vse življenja polno,
In oh! kako lepó!
Na sredi cvetnih trat
Igrá se rod vesel in mlad,
A tebi je okó solznó,
In mraz ti stresa truplo bolno!
Ta svetli žar,
Ki svet vesoljni greje,
Nikdar ne greje te, nikdar!

Ljubezen slepa ne umeje,
Da krepki zrak
Okrepčal trup bi tvoj šibák!
O, deček ti, uboga stvar,
Roditeljev skrbi ljubeče
Življenja ne dadé ti sreče . . .
In če ti dojde kdaj prostost,
Kakó li gledal boš v mladost?
O, takrat, kdo pač vé:
Zapró ti še — srcé!
Zapró srcé uzorom svetim,
Zapró duha čutilom vnetim,
In to največje bo gorjé! . . .
Mladost je tvoja brez cvetú,
In če se vendar bo razvíla,
Življenje bo rodila —
Življenje prazno, brez sadú!

A. Funtek.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

XII. Rejenec.

Kadar popotnik premaga težave in pride na vrh visoke gore, raz katero ima lep razgled daleč na okoli, takrat mu začne

srce hitreje bítí, prsi se širijo, čuti se nekako višjega nad tem, kar je bil preje. Tako se je zdelo tudi našima naseljen-cema, ko sta premagavši trdo naravo gledala in uživala svojega truda sad in

smela tudi za prihodnjost imeti lepe nade. Ivan se je smel sedaj imenovati trdnega posestnika in tudi srečnega človeka, tem bolj, ker si je svojo srečo sam bil pridobil. Njega ta sreča ni spremenila. Veselil se je pač blagoslova božjega, a kdor bi mu bil videl v srce, ta ne bi bil našel razlike med poprej in sedaj. Ljudje so sicer gostejše zahajali v Jazni dol, tudi je Ivan enega ali drugega pomagaleca za razna dela naprosil, a trdo so se držale prejšnje navade njegove hiše; skrbel je za to natančno. Tako je preteklo nekoliko let.

Mnogokrat ja je delo hudo tlačilo. Zlasti Martin je nosil vedno težje breme domačega gospodinjstva, kateremu je bil sicer popolnoma kos, toda čutil je, da naravnost vstvarjen ni za tako opravilo. Kako bi se torej bila mogla ogniti vprašanju, ali bi ne kazalo privzeti v Jazni dol tudi pravo gospodinjo, da bi vzdrževala vsaj en vogel, ako bi jih več ne mogla. Zanimivo je bilo, kako je Martin na to zadevo obrnil govorjenje.

V onih krajih imajo ljudje navado, da poprašajo: »Kje je gospodinja?« ako potrebujejo kaj takega, kar spada v gospodinjstvo. In tako sta morala tudi Ivan in Martin slišati včasih to vprašanje. Ob taki priliki seveda se je prikazal vselej Martin, včasih s predpasnikom, in naravno je bilo, da je prišlec tako gospodinjo začuden gledal. Nekoč, ko je zopet tako bil v svojem gospodinjstvem dostojanstvu, in je mimohodeč berač, proseč malo jedi, večkrat želel gospodinjo, reče Martin:

»Ivan! Mene neka misel spreha; morebiti tudi tebe. Jazni dol se je spremenil. Tukaj ni več puščava in divja samota, ampak lepa dolina obdaja našo hišico; ali ne misliš, da je sedaj ta kraj pripraven tudi za kako nežnejše bitje, nego sva midva, trdi gorjanski gorjači?«

Ivan ga nezaupno gleda, gotovo ni razumel njegovih besedij. Zato nekako muzaje se nadaljuje zgovorni Martin: »No, menim, da naša hiša ni več pre-slaba, da bi sprejela váse tudi gospodinjo, in Jazni dol ne bi bil kaka malovredna smet v očeh kake neveste.«

Ivan je zarudel, ali vsaj tako se je zdelo porednemu Martinu, povedil malo oči, toda takoj se je mirno obrnil proti Martinu. »Martin, ne zamerim ti tvojih besedij. Lahko bi je obrnil sicer na šaljivo stran, a imajo v sebi tudi precej resnega. Res je, da potrebujeva gospodinje, in tudi meni je včasih ta potreba prišla na misel. Toda, dragi moj, naj spregovorim resno besedo, da se ne bode treba nama pozneje ukvarjati s tem vprašanjem: moja volja je trdna in moj sklep nespremenljiv, da nevesta k meni kot gospodarju ne bode prišla. Kaka stvar utegne biti sama na sebi dobra, toda okoliščine zahtevajo kaj drugega. Najine okoliščine pa bolj obetajo srečo časno in — kar je najvažnejše — tudi večno, ako ostanejo nespremenjene. Jaz nisem sovražnik ženskam in nimam o ženskah nikakih neugodnih mislij. Prav narobe spoštujem in cenim ženski spol, ker je Bog ženam odločil tako važno in sveto nalogo, da kot matere vzgojujejo neposredno rod človeški. Tudi sem imel priliko v raznih krajih in deželah poznavati mnogo krepstnih žen: a vendar mi moj razum odločno odgovarja, da naj se ne ženim. Glej, dragi moj, moja leta so že precej številna, in kdo mi daje poroštvo za prihodnjost! In kaj pa s teboj, Martin? Kako bi bilo, kadar bi prišla gospodinja? Dobro véš, da sem trdno sklenil biti tvoj tovariš, in ne tvoj gospodar. Ne véš, ali bi se ne moralo kaj spremeniti, ko bi došla v hišo gospodinja. Oba sva sklenila, da se nikdar ne ločiva drug od drugega, in do-

sedanjo najino zvezo je Bog tako lepo blagoslovil: ali bi blagoslovil tudi kako drugo? Tudi veš, da se mojim letom kaj malo prilega ono prizadevanje za žensko milost, katera mora biti v mislih ženinu. In vrhu vsega tega — ako naj se kdo ženi v Jaznem dolu, naj se ženi moj naslednik, in tega že imam, to je moj Alfonz, ki je sedaj v šolah v Ljubljani, ki pa pride o počitnicah v prvič na moj dom. Ako bo hotel, ako mu bode ugajalo, bode gospodaril tukaj, ko odraste, in vzel si bode lahko tudi ženo.«

Tako dolgo ni navadno govoril Ivan. Videlo se je, da je ta zadeva resna, in prav zato ni hotel Martin dalje sezati v govor, tudi ga ni hotel nadaljevati, ampak vesel je, da more preiti na drugo stran. »Saj res«, zakliče, »Alfonz! Kolikokrat mislim nanj! Torej kmalu ga bomo videli tukaj? Ne vém, ali bode naš Janezek pravi tovariš zanj. A gosposk bode Alfonz, gosposk!«

»Kar nič se ne boj!« odvrne Ivan. »Vzgojen je ubožno, akoravno skrbno in — skoro bi rekel — plemenito. Ne bode se naju sramoval. Vselej, ko pridem po letu v Ljubljano, pozdravlja me kot svojega očeta, in tudi o tebi — o stricu — mu pripovedujem. Kolikokrat je že hotel videti strica Martina! Ko spravim seno s senožet in travnikov, pojdem v Ljubljano in pripeljem dečka saboj. Kaj lepo se je razvil in krepek je. Sedaj ima razuma dovolj, da se bode mogel odločiti na kako stran. Ako bi ga ne veselilo tukaj, šel bode zopet v šolo. Storil bom zanj, kar bom mogel.«

Bilo je v začetku vročega meseca avgusta. Tudi v Jaznem dolu je grelo solnce, a vendar nestrpljive vročine ni bilo skoro nikoli tukaj. Prav v tem mesecu se je kazala vsa bujnost in krasota tega gorskega kraja. Zrak je kot hladilna sapa, v pravem pomenu besedinem, raznašal

vonjavo duhtečih gorskih cvetlic, nebo je bilo čisto in jasno-modro, bližnje gore so se videle v čistem zraku tako blizu, da bi skoro klical čez doline in ravnine, ki so vmes. Kdor ne pozna gorâ in življenja na njih, ne vé, kaj je lepa narava. Lahko si torej razlagamo, zakaj se tako čudi mladi potnik, ki prihaja poleg Ivana mimo Ostrega vrha, vsemu, kar vidi krog sebe. To je Alfonz, ki prihaja iz Ljubljane v prvič na dom Ivana, svojega dozdevnega očeta. Precěj dolgo sta se vozila; sredi Hrušice pa, na poti proti Vipavi, sta zapustila voz in hodila peš po raznih kolovozih in stezah, vedno bližje Jaznemu dolu. Na robu naše doline smo ja dobili. Alfonz je sedaj star šestnajst let. Velike rasti je, sicer nekoliko šibek, a jako gibčen. Lahno stopa po prijazni stezi, kakor bi po zraku plaval. Ker gre pred Ivanom, ustavi se mnogokrat, gleda okrog sebe, čudi se, globoko sôpe; vidi se mu, da mu je gorjanska narava neznana. Ko gresta mimo Ostrega vrha, in se jima začne odpirati razgled na razne strani, začne Alfonz: »Oče, ali bodeva kmalu doma?«

»Kmalu, Alfonz«, odvrne Ivan. »Kadar prideva na oni-le griček tam in stopiva na tisto goljavo, tam se nama pokaže Jazni dol.«

»Oh, oče!« govori Alfonz dalje, »zakaj me niste nikoli dosedaj sem pripeljali na svoj dom? Kako krasno je todi! Kako prijetno je tu v gozdu!«

»Alfonz! ko bodeš starejši, sprevidel bodeš sam, da sem prav delal. Naša dolina ni bila vedno taka, kakor jo bodeš videl sedaj. Nisem se mogel odločiti, da bi te v ta kraj privedel.«

Tako pogovarjaje se prideta na prej imenovani griček, kjer je rasla mehka travica. Gozd je ponehal pod gričem, in tudi proti Jaznemu dolu je bil svet neporasten. Videla se je cela dolina, v

sredi beli dvor: hiša, hlev in dvorišče. Okrog doline se je vil bister studenec med grmovjem; sadno drevje, akoravno še mlado in nizko, obdajalo je belo plosnje in bilo je zlasti gosto zasajeno na precéj prostornem vrtu, ki se je po svoji čveterokotni obliki mogel lahko iz daljave opaziti. Rumeno žito se je zibalo na polju, pisana ajda blizu hiše bila je v najlepšem cvetu. Strmé je upiral Alfonz oči v nenavadno naravno čudo. Nehoté mu je prišlo na misel, kar je čital o gorskih vrtovih in njegovih prebivalcih.

Idoča navzdol protu domu ja zagleda Martin. Popustivši svoje delo na vrtu jima hiti naproti in pozdravlja že od daleč prišleca. In ko pride blizu, ne more si kaj, da bi ne objel, akoravno nekoliko okorno, Alfonza, na katerega je tolikrat mislil. Tudi Janezek ni hotel pri pozdravu izostati. Alfonz mu je bil prav všeč. Samo gosposka obleka mu ni prijala, češ, »ta pa že ne bo za delo«.

Ni nam pač treba pripovedovati vseh malenkostij, vsega govorjenja, ogledovanja, popraševanja, ki je Alfonzu krajšalo čas prve dni, dovolj je, ako opomnimo, da se je pričelo po njegovem prihodu novo življenje v Jaznem dolu.

Martin se je vidno pomladil. Pri gospodinjstvu je pospeševal stopinje, da bi mladi gospod česa ne pogrešal. Alfonz se je Martinu kmalu priljubil, spremljal ga je na njivo in v gozd, tam poslušal pripovedujočega o mladih letih, o daljnih krajih, o krvavih bitvah, o Ivanovi hrabrosti, o revščini, ki sta jo našla v Jaznem dolu, o božjem blagoslovu. Drugikrat mu je pravil o Ciganski jami in o ciganih, pa tudi o dobrem možu, ki ga je odkopal iz peska, ovezal mu rane, pa ga položil pred jamo. Alfonz ga je pazljivo poslušal, zlasti za podzemeljsko jamo se je zeló zanimal.

»O takih jamah sem že mnogokrat bral; prav rad bi videl katero s svojimi očmi.«

»Verjamem. V resnici je tudi vredno da se vidi, zlasti Ciganska jama. Jaz bi ne bil stopil vanjo. Bal sem se, a sedaj sem premagal ta strah. Poprej so imeli menda tu notri svoja skrivališča cigani. Odkar se pa odteka voda vanjo ob vhodu, in jo je treba gaziti, ni ciganov več. Bog daj, da bi jih ne bilo nikdar v Jazni dol!«

Poleg Ivana je bil tudi Janezek, ki je pa v Jaznem dolu bil že precej dorastel, Alfonzu v tovaršijo. Delal namreč naš mladenič še ni, in Ivan ga je skoro bolj odvráčeval, nego priganjal, dobro vedoč, da bi to utegnilo nanj slabo vplivati. Zato je pa toliko gosteje hodil po sednjih hribih, gozdovih in logih ter tako kmalu spoznal krajevne razmere. Bilo je nekaj posebnega v tem mladeniču, in to je bil njegov pogum. To je kmalu spoznal Ivan in ga zato večkrat opominjal, naj pazi, kajti nahaja se tu in tam v gozdu ali v kaki dolini brezdno ali jama, drugodi pa so prepadi, in torej je opreznost zeló potrebna. Pred vsem pa je vlekla Alfonza na-se Ciganska jama. Kar je zvedel od Martina, to je tako napolnilo njegovo domišljijo, da ni imel mirú, kadar je gledal v ono stran, kjer se je odtekal Jaznodolski potoček. A Ivan mu je bil prijazno, a odločno odsvetoval, naj se nikdar ne upa v to jamo, ki utegne biti posebno za enega samega ogledovalca kaj nevarna. »O prililki šli jo bomo preiskovat vsi trije, do takrat pa se je ogibaj!«

XIII. Iz teme.

Pri mladini doživé roditelji ali redniki mnogo veselja, a tudi skrbij morajo mnogo imeti. Kakor dosedaj, tako je skušil Ivan tudi med bivanjem Alfonzovim

v Jaznem dolu, da ni sladkosti brez britkosti. Alfonz je namreč preveč drzno hodil po hribih, prerad je preiskoval kraje v obližju in v daljavi, zlasti pa si je dal posebno veliko opraviti okolu Ciganske jame. Zdelo se je Ivanu, da je celó nekaterikrat upal se nekoliko vanjo ali morebiti tudi dalje v notranjost njeno, česar ni mogel prav presoditi, kajti za njim ni mogel hoditi, naravnost zavrniti ga z ostro besedo, to se je zdelo našemu junaku težje, kakor zvršiti na bojnem polju junaško dejanje. Tako je naše srce: najtežavnejše opravilo ga ne straši, največja nevarnost ne oplaši, a omaga pred slabotno stvarjo. Mati je pripravljena življenje dati za dete svoje, a nima poguma, da bi prav tistemu detetu kaj zalega storila z malo zazluženo kaznijo.

K temu se je pridružil še drug strah. Pri Kališčarju na Kanjem dolu, ki je od Jaznega dola oddaljen poldrugo uro, imeli so malopridnega hlapca, Petrača po imenu, ki je zeló rad kradel. Kališčar ga je spodil zato od hiše. Umevamo lahko, da ga nobeden gospodar ni hotel vzeti v službo. Prosit pride tudi v Jazni dol, a odbije se mu prošnja, češ, da ne potrebujejo hlapca. Ko vidi, da ne opravi nič, prosi, da bi vsaj kot dninar za nekaj dnij smel delati, da se preživi. V resnici mu pa ni bilo na tem, ampak imel je vse drugačne namene. Dobri Ivan mu zadnje prošnje ne odreče, akoravno trdi Martin, da ga ni treba. A tretji dan potem pové Alfonz, da mu je zmanjkalo nekaj stvari iz mesta prinesenih: nož, mali samokres in daljnogled. Hitro si misli, kdo da je vzrok. Zato napravi načrt, da bi dobil ukradene stvari nazaj. Ko pové obema možema, kaj se je zgodilo, sklenejo odpovedati mu z lepa delo, ker ne bode drugi dan treba domačim nikake pomoči. Po večerji, ko se napravi Petrač na pot do druge hiše, kakor

pravi, opazuje ga Alfonz, in ko se oddalji, stopajo vsi trije skrivaje v neki daljavi za njim, Ivan, Martin in Alfonz. Tat jo krene proti »Angeljski gori«, pa kmalu se oddalji od poti v grmovje. Tiho gredó naši preganjalci, da ne bi jih opazil. A ko začujejo nekako grebenje in razkopavanje, in ko pride Alfonzu na misel njegov mali samokres, kupljen mu od Ivana za veselje, takrat se ne more več vzdržati, potegne Martina za seboj in drvi proti mestu, od koder je prihajal oni šum. To je bilo drzno; Ivan je mislil takoj na nevarnost in tudi sam hitel za mladeničem. A tat jih ni čakal, ampak zbežal po grmovju. Zato se ni mogel krotiti Alfonz, da ne bi kričal nad njim. A preganjanec mu kliče: »Le počakaj, ti mestna sraka! Že prideva skupaj.« A bežal je dalje, kajti misliti si je moral, da Alfonz ne gré sam za njim. Oni večer nista našla Martin in Alfonz ničesa; drugi dan pa je našel Alfonz svoj daljnogled tam, kjer je včeraj bilo ono šumenje, a družega nič.

To ni bil prijeten dogodek. Sklepati so morali vsi, da bode Petrač sedaj prežal, kje bi kaj ukradel. Takrat pa niso za javno varnost toliko skrbeli, kolikor dandanes. Ni bilo orožnikov, ampak vsaka soseska je morala sama skrbeti za svoje varstvo. V takih slučajih, ko je bila nevarnost večja, združilo se je več mož, ki so iskali hudobnežev.

Dva tedna po tem dogodku se je klicalo javno pred cerkvijo, da se klati nepoznan malopridnež po teh soseskah, da je okradel že nekatere hiše in celó zavratno napadel moža, vračajočega se iz Vipave domov. Drugi teden potem se je že čulo, da sta dva tolovaja, ki se klatita po samotah in sta hotela vlomiti v nedeljo, ko ni bilo ljudij doma razun gospodarja in ene dekile, pri Kališčarju, a ni se jima posrečilo. Trdilo se je

pa odslej, da je Petrač jeden izmed klatežev.

Lahko si mislimo, kako so sprejeli te novice v Jaznem dolu in da so se spomnili tudi groznje Petračeve. Vsakako — previdnost je bila nujno potrebna, in od tod še večja skrb Ivanova. »Bog vé, ali

nimata tatova svojega skrivališča v kaki jami«, rekel je Ivan; »ne smemo puščati nikdar dóma izpred očíj in puške moramo imeti dobro nabite. Sicer pa tudi Filaks ne bode len in previdnosti ne bomo opustili nobene.«

(Nadaljevanje prih.)

OSVETA.

(Spisal J.)

I.

»Kako bi mogel zabiti dobrega starca, brata Evstahija! Še le sedaj, izgubivši ga, umejem, kaj mi je bil. Koliko prekrasnih ur sem preživel v njegovi družbi! Kdo mi je zasajal prve nauke v rahlo zemljo še otroškega srca? Le on.« — Tako je tugoval mlad kapucinski duhoven, moj prijatelj. Poslušal sem ga, tešiti ga nisem mogel veliko, nemogoč nadomestiti globoke njegove zgube. Večkrat mi je pravil svoje zgage in večkrat se je spustil v jok in jadikovanje, a jaz sem ga srčil govore: »Ne tuguji. Spominjaj se gesla svojega umrlega dobrotnika: ;Zló ali dobro, glavo kvišku!«

Zgodovine svojega dragega prijatelja si nisem popolnoma zvesto ohranil v spominu, kakor mi jo je opisoval sam. Radi tega podajam vam, kar še pomnim.

Pred nekaj leti je živela pri Trstu premožna obitelj F-ska. Sreča, podelivša jej vse dobro, odrekala jej je edino iskreno željo: možkega dediča. Bog je podaril roditeljem le jedino hčerko: Angelico. Plemenite matere se je polastila tu in tam nepojmljiva toga pri pogledu svoje hčericice, ker je vedela, da soprog bi bolj cenil možkega potomca. Dobra mati

je morala jako za rana zapustiti svoj biser. Angelica dvanajstletna hodila je venčat materini grob.

Leto za letom se je poslavljalo in bežalo v večnost. Gospod F-ski je dal svojo hčer vzgojiti primerno svojemu stanu ter nameraval skleniti z grofom B. rodbinsko zvezo. Mlada hči je bila s tem načrtom zadovoljna, saj ni vedela, kaj pomeni vse to, ali pa ni pomislila, kako bode v prihodnosti. Ugajal jej je mladi grof, ker je izvrstno igral na klavirju ter jo uril v glasbi. Bil jej je grof vedno dražji, čutila je skoraj iskrico ljubezni zanj. Toda — sedaj povem kaj navadnega, vsakdanjega. Gotovo ste že uganili.

Prav po dušeslovnih zakonih prehaja vse, kar je vsakdanje, v prazno navado. Angelica se je mladega grofa naveličala. Ni bil kratkočasen, marveč bolj moder, molčljiv, njegova čustva niso mu bila na ustnih, nego v srcu. Bil je pa še drug vzrok Angeličini nezvestobi.

Prilizljiv slikar, brhek, mlad gospodič ukradel se jej je bil v srce. Bodete rekli: Dovolj slabo, da je imela oči zanj. Ne, bila je slikarjeva krivda. Medene besede na ustnih, prilizljivi pozdravi, pokloni na vse štiri svetovne strani, vse polno dišav po rutah in laseh — in druge

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. 10.

V Ljubljani, 20. oktobra 1888.

Leto I.

Moja družba.

Velike, jezik, tvoje so dobrote,
A meni, jezik, vir si toge, zmote!

Kakó sem rad z roditeljem govoril,
A grob mu usta in uhó zatvoril!

Imel prijatelje, govoril ž njimi,
Spoznal sem njih laži v nesreče zimi.

In nekdam mnogi moji učenički
Zmotnjaki meni bili so veliki.

A zdaj si drugo jaz izbral sem družbo,
Ki mesto vseh prijazno mi je v službo.

Kakó radé zahajajo mi noge
Tijà v samotne, a zgovorne loge!

Tam slap uči me urnega potoka,
Da dom telesu jama bo globoka.

Vetróv in listja slušam šepetanje,
Da to življenje kratke so le sanje.

A ptič skakaje poje mi na veji,
Da duh moj onstran groba bo srečnejši.

Oj meni ljuba ta je govorica,
Oj hvala vam, potoček, veter, ptica!

Fr. Krek.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

Kaj je neki bilo z Alfonzom? Akoravno Ivan ni vedel, hodi-li zares v Cigansko jamo, ali ne, smemo vendar zvedeti resnico. Alfonz se je res bil parkrat podal v to jamo, čemur se gotovo ne čudi, kdor pozna mladino in njene želje; in prav ta jama je postala zanj osodepolna. Ko zopet hoče z lučjo najti v njej večjih prostorov, zagleda pred seboj

stoječega starčka — vsaj tak se mu je zdel — s precej slabo obleko, a z belo brado in častitljivim obrazom. Mladeničev strah kmalu zgine, ko ga nagovori starček prav prijazno in mu veli, naj bode srčen in naj se ničesar ne boji. Alfonz sprevidi takoj, da mora to isti starček biti, o katerem mu je toliko pripovedoval Martin. Tako ga je zanimal

ta mož, kakor dotlej še nobeden človek. — Precej časa je preteklo, predno je prišel na prosto. Ne daleč od izhoda pa je — slučajno, ali nalašč — delal Ivan, večkrat pogledujoč proti jami. Alfonz, prišedši iz jame, ni ostal neopažen; spoznal je tudi mladenič takoj, da ga je Ivan videl. Spomnil se je svêta njegovega, srce mu je bilo hitreje, vest mu je začela očitati prestopok, a njegova dobra narava mu je velevala, naj grê naravnost k njemu in pové, kaj se je dogodilo. Solze so mu bile v očeh, tresočim glasom je prosil odpuščanja. Beseda »oče« pa mu sedaj ni mogla iti iz ust. »Oh, dovolite«, pravi nazadnje drhteč, »dovolite, da doma v hiši z vami govorim o neki stvari, ki sem jo danes zvedel.« Bilo je že proti večeru, zato se je podal Ivan s svojim rejencem proti domu. Tesno je prihajalo tudi Ivanu pri srcu ob tem tako skrivnostnem vedenju njegovega rejenca. Sedaj sta doma zgoraj — v mali sobici, katera je bila Alfonzu odločena: obema bije srce, kakor da je razvneto. »Oh, oče, povejte mi, ali je res, kar sem danes slišal? Ali vi res niste moj oče? Kaj je z mojim očetom? Ne, ne! Kaj vprašam: našel sem moža, ki pravi, da je moj oče. Oh, ali je res?«

Naj bi se bil strop podrl na Ivana, ne bi ga bilo tako osupnilo, kakor te nerazumljive besede Alfonzove. Kaj se je moglo mladeniču prigoditi? Kdo mu je povedal skrivnost, katero je sam tako skrbno zapiral v svojem srcu? Mladenič mu to kmalu pojasni. Odkritosrčno mu pripoveduje, kako se je drznil iti v jamo in kako je našel tam starčka, ki mu je po dolgem izpraševanju in dopovedovanju razodel, da Ivan ni njegov oče, ampak — starček sam. — Ako se je vse dosedanje čudno zdelo Ivanu, bilo mu je pa to naravnost sprva neverjetno, — »in vendar« — čudna luč se mu je

posvetila — »nekaj se gotovo briga ta mož za Jazni dol; pokazal je to ob drugi priliki. Toda — ali pa ni morebiti kak slepar, ali celó tat in ropar, ki hoče mladeniča preslepiti in ga meni odvesti? Ali niso morebiti roparski napadi v naših gorah v zvezi s tem možem?« Ta misel se mu je zdela pametna in tudi resnična. Priznaval je sam sebi, da je bistrourmno razložil si na enkrat razne dogodke, ki so mu bili dosedaj nejasni. »Da, tako je«, govori sam pri sebi, ne da bi dalje izpraševal rejenca. »Vendar — zakaj ga je izpustil iz jame, ako ga je že imel v svoji pesti?« In podrlo se je premišljevanje Ivanovo, zlasti še, ko mu je Alfonz povedal, da ga ni starček kar nič zadrževal iti iz jame, marveč še rekel, da bode sam prišel k njegovemu dozdavnemu očetu Ivanu in mu vse povedal.

To je bil pač nenavaden trenotek v življenju Ivanovem, še bolj pa za Alfonza. Dragi čitatelj se pač ni nadejal, da bode zapleteno življenje raztegnilo svoje mreže do Jaznega dola. Toda tako je v istini. Kdor je kaj skusil, vé, da se v dejanskem življenju opazajo tu pa tam tako zapletene razmere, da bi zanimivejših ne mogla izmisliti si domišljija. Zlasti je bilo seveda Alfonzu ta večer tako, kakor da je stopil na nov svet. Pri dobri vdovi Jeri v Ljubljani je bil že pred daljšim časom zvedel, da ni njegova mati, ampak da ga jej je dal v skrb »oče« Ivan. Zdelo se mu je pa neumljivo, zakaj ga njegov oče pušča vedno v mestu in ga ne vzame tudi na svoj dom. Vdova ga je tolažila le s tem, da je »pri očetu« preveč hudo, preveč dela, in da bi tam tudi ne mogel hoditi v šolo. Seveda to ni zadovoljilo Alfonza. Sedaj pa je stopilo to z vso silo pred njegovo dušo; skoro potlačila ga je zavest, da se mu prikriva neka skrivnost.

Omahnil je na klop, ki je stala ob zidu in globoko vzdihoval. Tudi Ivana je trlo vse to, posebno, ko je videl svojega milega rejenca v takih bridkostih. Kakor premagan od notranjih silnih čustev sede poleg Alfonza, dene mu roko okoli vratu in ga pritisne k sebi: »O Alfonz! Alfonz! Pa — naj bode, naj ti povem, ker ti povedati moram, da res nisem jaz tvoj oče, ampak samo tvoj rednik; pa saj veš, da te po očetovski ljubim in te nikdar ne bom nehal kot sina ljubiti.« Vroče solze so se udrle staremu vojaku čez zagorelo lice in padale na mladeniča. Ta pa se ovije z obema rokama okoli pasú Ivanu: »Oh, oče moj, oh, oče moj! Saj ste vi, saj ste, saj bodete še z naprej. Oh, jaz, sirota!« In njegovo zdihovanje se je spremenilo v jokanje.

Ta neprijetni prizor bi bil trajal še dalje, ako bi ne bil prišel Martin nagloma in skoro burno v sobico z naznanilom, da je prišel star mož — neznan sicer, ki se pa njemu zdi ravno isti skrivnostni starček iz Čiganske jame — ter hoče Ivanu važno novico sporočiti. Pravi tudi, da se kaj zeló mudi. — Tako je tudi bilo: prišedšega doli v vežo pozdravi prav oni mož — seveda starejši je videti — ki je bil kupil na semnju lisičjih kož, ter pravi: »Vi ste Ivan Kólar, posestnik te hiše in te doline? Važno poročilo imam za vas. Vam preti huda nevarnost. Ko sem gledal sedaj na večer, v nekem grmičku ob jami skrit, sém v dolino, zaslišim pogovor dveh neznanih, a divjih mož, iz katerega sem povzel, da nameravata vašo hišo okrasti, vaju starejša moža ubiti, oba mladeniča pa ujeti in seboj tirati. Ako bi pa ne šlo vse po sreči, hočeta hišo in vse zažgati. Da resnico govorim: le poglejta, kje je vaš stari pes!« Zares ga ni bilo. Klicál ga je Martin in šel iskat, a nikjer ni bilo sledú za njim. »Lopova sta ga do-

bila in usmrtila«, pravi starček s krepkim, a vendar nekako čudnim glasom. »Torej, varujta se, zlasti na svojega mladeniča pazita, ali pa ga raje meni izročita, da ga odvedem zaradi večje varnosti v Čigansko jamo.« Ivanu se je povrnila takoj tista misel, katero je imel že preje, in tudi ne bi sicer rad komu izročil Alfonza, zato je rajše starčka po kratkem predarku prosil, naj ostane tukaj, ko je že toliko storil za njun blagor, naj jima še sedaj bode v pomoč, »akoravno se teh ljudij«, tako sklene, »nikakor ne bojim«.

Starček privoli. Posvetujejo se, kako bi napadnikoma najvspešneje postavili zanjke in ja ujeli. Domenili so se, da se vsi poskrijejo na določenih mestih s pripravljenim orožjem za vse slučaje; starček vrhu tega še pové, da ima izvrsten pripomoček seboj za vspešen boj, in to je pripravna svetilnica, ki se dá skriti, ali potem hipoma obrniti na eno stran.

Prišla je v temni noči skoro dvanajsta ura. Čez zid, ki je obdajal dvorišče, prileze temna postava, splazi se proti vratom do hiše, odpré ja in se plazi dalje po veži. H krati pa se plazi tudi zunaj na drugi strani hiše temna postava. Že stoji spredaj. Znotraj se začné lahno škripanje ob ključavnici, od zunaj pa se sliši zamolkel glas: »Petrač, ali si ti?« — Petrač: »rop in plen« — domenjeni odgovor.

Notranji napadnik je moral kaj dobro poučen biti o vratih in zapiranju, kajti kmalu so vrata močneje zaškripala in se odprla.

»Ali je vse tiho?« šepeta zunanji. »Vse«, odgovarja drugi. »Kar celo gnezdo bomo ujeli.« »Pazi, pazi! Le previdno! Najprej stara dva v krtovo deželo, predno se moreta braniti! Tukaj bode kaj denarja! Sicer ne dobiva po vseh gorjanskih bajtah krajcarja.« Zdaj sta oba notri, vrata pa so odprta. Ali kar naenkrat se čudno

posveti, oba tolovaja sta obsijana od neznane svetlobe, in v istem trenutku zagrmí strašen glas Ivanov: »Stojta!« In predno jima je mogoče sploh kaj storiti, sta že oba na tleh. Ivan namreč ja je zgrabil, seveda ves razvnet in skoro ljut, od zadej, ker je bil skrit v vežinem kotu pri vratih in pokrit od spredaj z dvema deskama. Silovita je moč človekova, ki je v nevarnosti ali pa razjarjen. Grozno se je slišalo, ko sta telebnila oba lopova na tla. V istem trenutku pridrvi tudi Martin od dvorišča sem in se vrže z vso silo, ne meneč se za nevarnost, na prvega hudodelca, a ta ga sune z nožem, ki ga je imel v roci, v nogo; ker se je namreč Martin s svojimi koleno zagnal nanj, zadril se je nož v nogo nekoliko pod kolenom. To je Martina, akoravno ga je rana hudo zbolela, še bolj razdražilo, da zgrabi svojo žrtev za obe roki ter jo pritisne s kolenom na prsa. »Ali si miren, ti vrag, ali te stárem!« kriči Martin, kakor besen. Med tem je Ivan družega hudodelca že povezoval. Bilo je pri tem ložje, kajti udaril je z glavo s tako silo ob tla, da je obstal v nezavesti. Prizor se kmalu še bolj razjasni, kajti stari mož in oba mladeniča prideta iz svojih mest, zadnja oborožena z nožema in — železnimi vilami, stari mož pa držeč svojo luč v rokah. Martinov nasprotnik izprevidi takoj, da je brezvspešno ustavljati se, zato začne

prositi usmiljenja. A tu ni bila prošnja na pravem mestu, kajti spoznali so ga takoj, da je Petrač. V malo trenutkih je bil zvezan na rokah in nogah. Ko vidi stari mož prvega hudodelca v nezavesti, ukaže precej prinesiti vode, vzame stekleničico iz svojega žepa ter začne s tekočino drgniti omočenca. Čez pol ure se zavé, a tudi spozna svoj neprijetni položaj.

Čitatelj si lahko misli, kako da je dalje potekla tista noč v Jaznem dolu. Martinova rana je zelo krvavela, a starček — res angelj varuh tej hiši — ga je obvezal ter mu ukazal iti v posteljo k počitku. Ivan sam se je postavil ob vratih na stražo, ako bi ujeta ptička imela morebiti kakega zaveznika.

A ni bilo nikogar. Iz temne noči rodilo se je svetlo jutro. Domači hlapec in pastir ob jednom, Janezek, dirjal je na vse zgodaj k dvema prvima sosedoma povedat novico in prosit, da naj dva moža prideta odvest hudodelca k sodnji. Ni bilo dvoma, da sta sedaj ujeta tista dva, ki sta bila strah gorganskim hišam: jeden zlobni Petrač, drugi pa — neznan tujec, divjega obraza in trmastega obnašanja. Kdo bi bil, o tem je imela povedati sodnijska preiskava.

Kakor se je pa rodil dan po grozni in vendar srečni noči, tako se je imel roditi svitel dan tudi za naše znance: Ivana, Alfonza in skrivnostnega starčka.

(Konec prih.)

OSVETA.

(Nadaljev. in konec.)

II.

Čez trinajst let. Daleč, daleč na jugu tople Italije, v neapoljski okolici. V mali

prillični izbici v tretjem nadstropju bolehal je mlada zapuščena vdova. Po togah in bridkostih bilo jej je življenje izpodjedeno. Že leto in dan priklenena je

Lepi dol.

(Konec.)

XIV. Prvo in zadnje.

Le tak dogodek, kakor je bil ravno popisani, mogel je zadrževati Ivana in Alfonza, da se nista pred jutrom obrnila do neznanega starčka, akoravno sta zelo želela dobiti več pojasnila o včerajšnjem poročilu. Po noči to ni bilo mogoče, ker je bilo treba stražiti ujetnika, in Alfonz je bil za prostovoljca ter imel v rokah nabito Martinovo puško. Starček se je pečal z Martinom in pazil tudi na neznanega roparja, o katerem se je kmalu prepričal, da njegov padeč ne bode imel drugih nevarnih posledic.

Namestu dveh pričakovanih množ prišli so zjutraj vsled danega naznanila štirje krepki gorjani, pač zadosti varna spremna straža za hudodelca. Še-le, ko jim je Ivan razložil, kaj se je zgodilo in jim naročil, da naj spodaj stražijo, mogoče je bilo Ivanu, Alfonzu in starčku sniti se v gornji sobi. To vam je bil razgovor! Ubogi Alfonz! Oko starčkovo je počivalo z veseljem na njem, a ta je trepetal — v tem mučnem dvomu. »Ali še dvomite?« reče naposled s krepkim glasom dozdevni starček, vstane in potegne z roko mimo lica na obeh straneh — in dolge brade ni več; mesto nje pa vidita začudena gledalca lice postavnega moža, precej mlajšega, nego se je zdel preje, s prav kratko natorno brado, le malo osivelo: prejšnja je bila le navidezna, narejena. — »Ivan Kolar, ali poznate Alfonza Branda, nekdanjega polkovnega zdravnika?« — »Bog nebeški«, vsklikne Ivan, »zdravnik Brand, katerega je iskala . . .«, hotel je še dalje govoriti, ali spomnil se je mladega rejenca, spomnil davne preteklosti in obmolknil. Zopet je nastalo

neprijetno molčanje. Pretrgal je je Ivan rekoč, da mora s hudodelcema v trg, ker mora sodnji sam podati glavno obtožbo. »Seveda treba bode še mnogo potov storiti, gotovo bomo morali vsi pred višjo sodnijo, ali danes moram iti jaz sam, kajti Martin ne more.«

Umemo lahko, zakaj je z nekakim veseljem sprejel odhajajoči Ivan ponudbo zdravnikovo, da hoče sam ostati do večera pri bolniku in čakati Ivanovega prihoda. Saj drugače ni mogel storiti. Zato prepusti vse božjemu varstvu, odide k hudodelcema, vzame pa izmed štirih samo dva moža seboj, da odvedejo zločinca v trg v zapor.

Tisti dan je vladala nenavadna tihota v Jaznem dolu. Tudi v hišici sredi dola je bilo mirno. Tri osebe so bile skupaj v stranski spodnji sobici, kjer je počival ranjeni Martin: on sam, Alfonz in gospod Brand, ki je začel obema tako-le pripovedovati: »Verjamem vama, da se čudita nad vsem, kar se je tako naglo pred vajinimi očmi pripetilo, še bolj nad menoj. A kmalu bodeta umela, ako vama povem na kratko, kako se je z mano godilo. Moja domovina ni ta dežela, akoravno mi ta dežela ni neznana, ker sem preživel v njej lep del svoje mladosti. Bil sem nazadnje vojaški zdravnik, Ivan me dobro pozna — vsaj sedaj, ko sem se pred vami spremenil. Že v nekoliko pozni dobi življenja sem se oženil. Ženo svojo sem neizrekljivo ljubil in tudi o njeni ljubezni sem bil uverjen. Dobila sva sinka, ki je prejel moje ime Alfonz. Ničesa ni manjkalo najinej sreči. Po končani vojski na severu so se pomikale nekatere naše vojne čete proti jugu, deloma, da bi se razdelile po večjih mestih,

deloma, da bi se razšle: tudi jaz sem šel z njimi s svojo ženo vred. Kar me zadene strašen udarec osode, — da, osode, saj za Boga sem se takrat le malo menil, ali pa nič. Bili smo za nekoliko časa v mestu C. Neki častnik P., Ivanu dobro znan, hodil je, ker je bil moj iskreni prijatelj, mnogokrat k meni. Podpihovalci so mi hoteli povedati, da hodi zaradi moje žene. Tega nisem nikdar verjel. Kar najdejo neko jutro mojega prijatelja doma v njegovi sobi umorjenega. Imel je več ran v prsa zadanih mu z nožem; našli so v sobi precej dolg krvav nož; nož je imel moje začetne črke in je bil v istini moj nož. Kako je nož tje prišel, še sedaj ne vem. Sicer pa ni bilo težavno polastiti se mojega noža, kajti pri meni je bilo vedno mnogo ljudij, na katere nisem kaj zelo pazil. Med njimi je moral biti tudi morilec. A sum je takoj letel na-me, in dopoldne so me že deli v zapor — po krivici. Ko se je vršilo preiskovanje, sem dokazoval, da sem bil takrat po noči doma, a drugih razlogov je bilo nekaj proti meni. Razlagali so, da sem bil jezen na prijatelja zaradi ljubosumnosti. Ker sem odločno in mirno zaničaval vse, vleklo se je preiskovanje in daljšal moj zapor. O, moja uboga žena, koliko je morala trpeti! Ko sem videl, da se moja zadeva neče obrniti na bolje, sklenem pobegniti. Nesrečna misel! — Pa tako je skoro moralo biti, ker nisem na božjo previdnost zaupal. Po nekotiki zvijači in z zdravniško vednostjo se je to posrečilo. Namenjen sem bil bežati na tuje, kamor bi že najložje bilo, in potem dovesti k sebi še ženo. K ženi sem se drznil le za toliko časa iti, da sem jej naznanil svoj sklep in vzel seboj potrebnega denarja. Zakrili so me kmalu gozdovi, po katerih sem previdno lazil dalje, ogibaje se dva dni vsakega sela.

Tretji dan zadenem na tropo ciganov. Akoravno sem se tukaj bal nesreče, izšlo se mi je vendar vse dobro, ker sem mogel tukaj pomagati bolnemu ciganu in bolni ciganki. To zdravljenje in pa previdnost, kakor tudi lakot sta me vezale par dnij na to družbo, in ko sem videl, da se mi bližajo z nekakim spoštovanjem, ter sem zvedel, da gredó proti jugu, zdelo se mi je najvarnejše ostati v njihovi družbi, kajti tu bi najlažje odšel iskanju in zasledovanju. Tako je tudi bilo. Šli smo proti jugu — težko mi je praviti, kako — in prišli tudi tukaj sem, kjer so imeli cigani zaradi primernih zemeljskih votlin svoja skrivališča in tudi svoje velike razne zaloge. Pri ciganih sem se tudi spremenil v navideznega starčka s tem, da sem dal na obraz napakno belo brado. Dospevši tu sem pa sklenem ločiti se od njih in ostati nekaj časa tukaj, da kaj izvem o osodi svoje žene in svojega otroka. Tu se je pripetil oni dogodek, Martin, ki ti je gotovo v spominu. Zažgavši vama kočo, odnesli so cigani tebe v jamo in te tako pustili. Zbali so se pač, da ne bi jih začeli preganjati zaradi požara, in so takoj dalje odrinili, ne zmenivši se mnogo zame, ki sem skrit v jami ostal, tebe našel, obvezal in začel zanimati se za to dolino in nova naseljenca. Živež sem si pripravljaj na razne načine, tudi kupil včasih, druge poti izprosil, — imeli so me dotični za starega ubogega puščavnika, kajti boljše obleko sem pri ciganih za nekaj denarja zamenil s slabejšo. Tako sem obstal tukaj in ostal skoro stalno, ko se mi je posrečilo zvedeti, kaj je z mojim sinom Alfonzom, in kaj je njemu Ivan. Kako sem to zvedel? Lahko si mislita, da me je nesreča potrla; a h krati je vendar dušo mojo povzdignila k Bogu. Iskal sem tolažbe v veri in se obrnil do nekega duhovnika z zaupanjem. Po njegovem po-

sredovanju sem zvedel, kaj je z mojo ženo in mojim sinom. Moja žena je ponesrečila v vodi, a mojega sina je rešil Ivan in ga izročil nekemu v izrejo. A komu, tega nisem zvedel. Zato sem čakal in čakal, kdaj da pride Alfonz tu gori v Jazni dol. V javnost se nisem upal, kajti nad menoj visi še zmerom, seveda brez moje krivde, meč pravice, ki je sedaj toliko ostrejši, ker sem pobegnil iz zapora. Le poglej, Martin, mene in Alfonza in reci, ali mu nisem oče? Sicer se pa bo pokazalo, ko se na večer vrnem zopet tu-sem k vam.« S solzami v očeh poljubi nagloma Alfonza na čelo in odide proti Ciganski jami.

Pač težko je prav popisati prizor, ki se je razvil zvečer po prihodu Ivanovem v njegovi hiši. Ivan je kmalu zvedel gosp. Branda zgodbo, tudi ni dvomil več, da je on prav isti, kojega sina je vzel v izrejo; le hudodelstvo njegovo mu je delalo še veliko skrb. »Da, to je moja največja nesreča«, pravi Brand, »toda odkar obračam svoje srce do Boga, upam tudi, da me bode opravičil in opral tega suma.« — »Pa naj si bodi kakor koli«, odvrne Ivan, »moja streha naj bode vaša streha, gospod zdravnik, tu pri nas bodite doma, ker ste oče mojega Alfonza.« — Vprašajoče je upiral vanj Alfonz svoje oči ter zaklical: »Ali je res?« — »Res je tako, Alfonz.«

»Naj povem sedaj vsem, kako je postal Alfonz moj sin. Kar je povedal gospod Brand o onem umoru, temu sem bil deloma sam priča, ker sem bil prav v tistem mestu. A imeli smo vsi gospoda Branda za pravega morilca, toliko bolj, ker je pobegnil. Huda je bila potem osoda njegove gospe. Govorili so, da jo bodo zaprli, drugi zopet, da je pomagala možu ubežati. Polotila se je je huda otožnost. Slišal sem o tem praviti, a dalje se nisem mogel brigati zanjo, kajti

odhajati smo začeli in bili nekega jutra malo dnij po umoru že na odhod pripravljeni. Že smo prišli onkraj mosta, kar prihiti za nami žena — z otrokom v naročju, za njo pa teče druga ženska, menda služabnica, ki na vso moč vpije in jo hoče prijeti. Sredi mosta sta; že se vidi, da jo bode prijela služabnica, a v tem hipu se ubežnica dvigne čez kraj mostu in plane v valove. Bila je nesrečna tvoja mati, Alfonz, ki je zblaznela in za nami hotela ubežati, pač misleč, da bo prišla do moža svojega.« — Tu je moral Ivan prenehati; neizrek-ljiva boleost se je brala na obrazih očeta in sina. — »Treba je bilo rešitve. Poženem se nazaj, ker nisem bil še daleč od mosta, zapodim se v valove, da bi ugrabil nesrečnico, a valovi so jo premočno gnali zaradi njene obleke, le otroka sem jej iztrgal iz rok in naglo priplaval ž njim do brega. Med tem sta dva druga bivša vojaka priplavala do matere in jo potegnili na suho. Skušali so jo obuditi, a vse je bilo zastonj. Otrok je bil rešen, a mati je umrla. Umejete lahko, da nisem mogel dalje potovati. Bile so preiskave, ki so pokazale, da je bila mati zblaznela. A kaj z otrokom? Sorodnikov ni bilo v mestu, meni se je pa mali deček zelo smilil, in ponudil sem se, da ga vzamem za svojega, kar mi je bilo tudi dovoljeno, toliko bolj, ker nisem tirjal za svojo skrb nikakega plačila. Ostalo je sicer — tako so mi rekli — po ubeglem gosp. zdravniku precej premoženja, a prav gotovega nisem mogel nič zvedeti in tudi mi ni bilo kaj zelo mari. Z otrokom sem prišel v Ljubljano in sešel se tukaj z Martinom, ki je že poprej in po drugi poti bil prišel v Ljubljano in me tukaj čakal, kakor sva bila dogovorjena. Tukaj sem Alfonzu priskrbel dobro izrejo, in Bog mi je dal toliko blagoslova, da sem za Al-

fonza očetovsko skrbel. A sedaj je našel svojega pravega očeta.»

»Svojega nesrečnega očeta«, dostavi gospod Brand, »ki se bode pa trudil spolnjevati svoje očetovske dolžnosti in se vam, Ivan, do smrti skazovati hvaležnega za vse, kar ste mojim storili. Božja roka me je res hudo zadela, pa gotovo bode tudi rane zacelila.«

Gospod Brand je imel seboj svoje listine in izkazal vse, kar je zadevalo Alfonza. Ž njim je primerjal svoje Ivan, in vse se je vjemalo. Koliko radosti, a koliko grenkosti je vžil h krati Alfonz — tako dolgo pričakovan in iskan od očeta!

Ivan prosi gospoda Branda, naj se sedaj pri njima naseli, kjer ni nobene nevarnosti. Ko bi se kaj hudega pripetilo, lahko se je skriti. Tako je tudi gospod Brand sklenil storiti. Kako čudno veže božja previdnost med sabo razne osebe! — — —

Proti hudodelnikoma se je začela ostra preiskava. Iz Jaznega dola je bilo Ivanu in Martinu treba večkrat iti v trg, potem tudi v Ljubljano. Klicanih je bilo mnogo drugih prič, seveda ne toliko, kolikor jih kličejo dandanes.

In kako se je pravda proti hudodelnikoma izšla? S Petračem ni bilo težko ravnati, kajti poznali so ga mnogi gorjani. Dokazali so sicer, da je zvršil mnogo tatvin in tudi nekaj ropov: vendar kriv ni bil še nikakega uboja. Ali drugače je bilo z njegovim tovarišem. Petrač sam je pričal proti njemu, da ga je nagovarjal k uboju; tudi je izpovedal Petrač, da mu je tovariš pripovedoval o ubojih, katere je zvršil na Hrvatskem, odkoder je zasledovan in preganjan prišel na Kranjsko, v notranjske hribe, v Hrušico, kjer sta se sešla s Petračem. Bil je menda vojak svoje dni — pravil je Petrač dalje — a pri vojaki mu ni šlo vse po redu.

Vsled teh izjav Petračevih so začeli tudi drugodi preiskovati, kar je na razbojnika grozne krivde navalilo. Smrtna kazen je bila gotova. Ko mu to naznanijo, potere ga naznanilo zeló; otrpenost se umakne, on prosi milosti. Izpové tudi sam iz svojega prejšnjega življenja marsikaj, kar je bilo za naše Jaznidolce zeló važno. Hudodelec Jernej S. je bil rodom Kranjec iz male vasi G. Pri vojaki je služil v istem oddelku, kakor Ivan Kolar, a nista se menila drug za družega. Ko se je vojaštvo razhajalo, hotel se je skrivaj maščevati nad častnikom P., ki mu je bil med službovanjem naložil mnogo kaznij. Vzel si je v ta namen pri zdravniku Brandu nož, vtihotapil se v njegovo stanovanje in mu spečemu zadal več ran. Hotel je tudi denarja dobiti, a ni mogel priti do njega. Prav zaradi tega ni ubežal, kakor je nameraval. Ni mu bilo nič do tega, ako bi ga bili tudi prijeli, da je le ohladil svojo jezo. A sum se je takoj zvrnil na zdravnika Branda, in to je Jerneja S. rešilo. A ko je zdravnik Brand po nespameti pobegnil, sklene tudi sam pobegniti in sicer na Hrvatsko. Svoj sklep je zvršil srečno, a kot ropar v večji roparski četi je storil mnoge nesrečne.

Ni mi treba pripovedovati, da je vsled tega odkritja moral naš Ivan pred sodnijo mnogo pripovedovati, in da se je odmev tega kmalu slišal v Jaznem dolu. Gospod Brand je bil podoben človeku na morju, katerega so valovi, ki so mu pretili pogin v hladnem grobu, vrgli nagloma na suh otok. Njegova nedolžnost je bila sedaj dokazana. Ali kaj, če se pokaže javno? Ali ne bode kaznovan zaradi ubega? Pa naj bi tudi bil, sramotno to ne bode, kazen tudi ne bode mogla biti huda, ker hudodelstva nika-kega ni kriv.

In stal je tudi nekdanji zdravnik Alfonz Brand pred sodbo, hudodelec Jernej je pa pričal, da je prav ta — nedolžen.

Več mesecev je poteklo. V Jaznem dolu je novo življenje. Prišla je pomlad, in bliža se poletje. Mladi Alfonz ni bil šel tisto leto v šolo, ampak bil v Jaznem dolu pri svojem pravem očetu. Temu namreč ni bilo treba nikake kazni prestat; le premoženje njegovo je bilo zapadlo gosposki, deloma se je pozgubilo. Nekolik del je namreč gosposka prisodila materi umorjenega častnika, ki jej je bil glavna podpora. Nikomur ni bilo žal zaradi tega, saj je Jazni dol ponujal dovolj pripomočkov vsem, katere je bila osoda tako čudovito semkaj privedla. Poleg večkrat imenovanih oseb vidimo v Jaznem dolu sedaj tudi vdovo Jero, ki je pridno gospodinjala. S prva jej je bilo po mestu nekoliko dolg čas, a kmalu je na to pozabila. Prav srečna mati je bila, vsaj so jo vsi tako imenovali, najraje pa Alfonz; a ne dolgo.

Ivan in gospod Brand, ki je sklenil, da tukaj preživi v miru ostali del svojega življenja, sprevidita, da je za Alfonza najbolje, ako nadaljuje učenje svoje. Tako se je tudi zgodilo. A ni ga veselil kak učenjaški, marveč vojaški stan, v kateri je tudi par let pozneje stopil, obema »očetoma« v veselje. Kot vojak se je kaj vrlo obnašal in lepa prihodnjost se mu je obetala.

V Jaznem dolu pa so mirno in tiho tekli dnovi. Blagoslov božji ni prenehaval, ampak se je množil. Krasno je bilo tu ob poletnem času. Ljudje, ki so večkrat prihajali tu sem, začeli so imenovati ta kraj edino le »Lepi dol«, in to ime se je skoro popolnoma vdomačilo. Komu ni bil znan »Lepi dol«? Od blizu in daleč so prihajali tu sem iskat raznotere pomoči, zlasti pa k zdravniku gospodu Brandu, kateremu so sploh re-

kali: stari dohtar. Ljudje so si o njem čudne reči pripovedovali: nekateri so rekli, da je bil za nekaj časa zaklet in moral prebivati v Ciganski jami, drugi so trdili, da je moral delati pokoro kot puščavnik, in da je sedaj čas njegov potekel; tretji so menili, da zna več nego navadni človek in da je on pomagal pusto Jazno dolino spremeniti v pravi gorjanski raj. A hudobnega mu niso nič podtikali, saj so ga videli ob nedeljah natančno prihajati podprtega ob palico v cerkev in tukaj prav goreče moliti. Tudi so vedeli, da sta z domačim duhovnim pastirjem najboljša prijatelja.

Mnogokrat je prinesla našim Lepidolcem pomlad novega življenja in veselja, a smrt je začela segati med nje ter pobrala najprvo vdovo Jero — gospodinjjo, vzela gospoda Branda v neizmerno žalost gorjanom in vsemu obližju. Spremil ga je k večnemu počitku Alfonz — takrat se je pa tudi poslednjič poslovil od Lepega dola. Živel je za vojaški poklic s celim srcem. — Smrt je pokosila tudi Ivana in kmalu za njim Martina, ki je prehudo žaloval za tovarišem. Pred smrtjo je Ivan izročil nekdanjemu Janezku Lepi dol in mu naročil, naj si poišče ženo in gospodinjjo.

Alfonz se je pri vojaki hitro povspenjal od stopinje do stopinje. V boju proti Napoleonu na Laškem se je tako odlikoval, da je bil povzdignjen v plemeniti stan. Sprejel je pridevek (seveda v tujem jeziku) »Lepidolski«. A v krvavi bitki pri Wagramu je padel — hrabro boreč se — brez potomcev.

Tako je zginilo njegovo ime, in tudi ime »Lepi dol« se je začelo polagoma zgubljevati.

Po Ivanovi smrti namreč ni bilo za Lepi dol potrebnih pridnih rok in modre glave. Pri potresu, ki je bil leto potem, usahnil je dobrodejni studenec. Voda

si je poiskala globlje v razpokah svoj odtok, in skala nad Cigansko jamo se je posedla, da o njej ni več sledú. Nastala je zopet suša, vsled katere se je posušilo sadno drevje. Gospodar Janez je podrl prostorni hlev, ki mu je bil nepotreben; sedanji gospodar pa nosi

zopet led iz lednika in zoblje pod slamnato streho ovsen kruh, ki mu ga komaj še rodi pusta zemlja. Zastonj bi torej vprašal dandanes po gorjanskem vrtu, po skrivnostni jami; med sedanjim rodom živi to ime le še kot spomin nekdanjih časov.

Moj prijatelj Henrik.

(Iz dijaškega življenja povzel Vaziljev.)

I. Vaziljev uredništvu.

Gorica, sredi septembra 1888.

Gospod urednik! Blagovolite vsprejeti v svoj cenjeni list te-le črtice o mojem prijatelju. Našel sem je v njegovem zapisniku. Ni ga več med živimi. Nepoznan njegov grob zarašča na daljnem severu že nekoliko let zelena trava...

Lanske počitnice sem bil na domu njegove matere. Reva še vedno joče. Sedaj nima več nobenega svojih na svetu. Ko je bil njen sin še živ, bival sem mnogokrat na njenem domu. Lani torej, ko sem jo bil šel obiskat, rekla mi je, naj pogledam knjige njenega sina, in ako bi katera bila za rabo, naj si jo le vzamem. »Druge sožgem«, pristavila je, »ne morem je več gledati.«

Jok jo je dušil.

Tudi obleke svojega sina ni mogla več strpeti uboga mati; kakor mi je pravila njena sosedka, dala jo je bila neki ciganki, da obleče nage svoje otroke.

»Izberite si«, ponavljala je, »izberite si, tačas grem pogledat v vrt...«

Knjige so ležale razmetane v izbi poleg veže. Bile so večinoma iz gimnazijskih let: slovnice, slovarji, zvezki nalog in več klasikov v raznih jezikih. Zadel sem ob celo kopo pesmij, pripovedij, romanov, pisanih v raznih jezikih slovanskih. Tudi nekaj letnikov dunajskega »Zvona« sem dobil. Bili so trije prvi tečaji, obrabljeni

in oguljeni. Skoro na vsaki strani ob robéh klicaji in nebrojne opazke.

Najbolj pa me je zanimal zapisnik, na kateri sem naletel med drugimi papirji. Kolikor sem mogel soditi po letnici, rabil mu je ta zapisnik sedmošolcu in dalje. Razven računov za obleko, knjige in druge potroške, napisani so bili po njem izreki iz raznih pesnikov in pisateljev slovenskih, českih, nemških in ruskih. Čim posebnjša, nenavadnejša so se mu zdela mesta v knjigah, tem rajše ja je izpisoval, dasi niso bila vedno najboljša.

Posebno presunila sta me dva večja odstavka, katera sem nespremenjena vpletel v svoj spis. Prvi odstavek je pisal koncem zadnjih gimnazijskih počitnic odhajaje na vseučilišče, kmalu po slovesu od svoje matere. Datovan je 12. oktobra 188... Pisan je v naglici s svinčnikom za voznje iz Gorice v Trst. Drugi spis pisal je že jetičen okolo dve leti kasneje, 7. novembra 188., nekoliko tednov pred svojo smrtjo. Tedaj je že moral biti sprijaznjen s sveto vero.

Drug moj prijatelj na istem vseučilišču mi je poročal o njegovi smrti. Tudi to pismo sem priložil vrstam svojega rajnega prijatelja. Kakor bode čitatelj videl, skesal se je mladostnih svojih pregreškov ob smrtni uri.

Gospod! preberite vrste mojega prijatelja in spoznali bode, da je bil plemenita duša, a postal je žrtva slabe